

تجربه همسران از فرایند بومی‌سازی تلفن همراه در زندگی مشترک: مطالعه داده‌بنیاد در شهر اصفهان

الهه شعبانی افارانی، دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه اصفهان، ایران

مسعود کیانپور، استادیار، گروه علوم اجتماعی دانشگاه اصفهان، ایران*

سهیلا صادقی فسایی، دانشیار، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، ایران

چکیده

تلفن همراه مناقشه‌برانگیزترین تکنولوژی معاصر است که مرزهای خانواده را درهم شکسته و تغییرات چشمگیری در مناسبات، ارزش‌ها و هنجارهای خانوادگی ایجاد کرده است. در این پژوهش، بخشی از نتایج این فرایند باتأکید بر نقش تلفن همراه در روابط بین همسران واکاوی شده است. با به‌کارگیری روش کیفی و رهیافت تئوری زمینه‌ای ۲۴، مصاحبه عمیق در شهر اصفهان انجام شد و سپس داده‌ها با کدگذاری باز، محوری و انتخابی در الگویی پارادایمیک سامان داده شدند. «بومی‌سازی تلفن همراه»، مقوله هسته‌ای این الگو، فرایندی را به تصویر می‌کشد که همسران تلاش می‌کنند مصرف تلفن همراه را در راستای اولویت‌ها، ارزش‌ها و انتظاراتشان از زندگی مشترک تعدیل و تنظیم کنند. شرایط شکل‌دهنده این فرایند در سه دسته شرایط علی (سرمایه اجتماعی بین همسران، مصرف چالش‌برانگیز تلفن همراه و روند زندگی مشترک)، زمینه‌ای (سرمایه اطلاعاتی همسران و جنسیت) و میانجی (ساختار خانواده، زمینه‌های پیش / پس از ازدواج و منش مذهبی همسران) قرار گرفتند. استراتژی‌هایی که همسران در این فرایند به کار می‌برند، در چهار مقوله استراتژی‌های پیشگیری از چالش، کنترل، مدیریت احساس نبود اطمینان و نجات اتاق خواب، دسته‌بندی شدند. پیامدهای این فرایند نشان می‌دهد تلفن همراه برحسب زمینه ارتباط پیشینی همسران، به تحکیم و تقویت ارتباط بین آنها کمک می‌کند یا به تشدید اختلاف‌ها و ناسازگاری‌ها منجر می‌شود. همچنین، تلفن همراه به حیطة وظایف و انتظارات زندگی مشترک وارد شده است و گاهی به تحکیم سلطه مردانه منجر می‌شود.

واژه‌های کلیدی: تلفن همراه، زن و شوهر، انطباق، تکنولوژی مداخله‌گر، بومی‌سازی تکنولوژی

*Email: masoudkianpour@gmail.com

* نویسنده مسؤول: ۰۹۱۳۸۹۲۵۰۶۱

مقدمه و بیان مسأله

فراگیر شدن مصرف تکنولوژی در جامعه به تغییر در روند زندگی فردی، ساختارها و نهادهای اجتماعی منجر می‌شود. تلفن همراه نیز یک تکنولوژی هویت‌بخش است که ساختارها و روابط قدرت در نهادهای موجود در جامعه را برهم زده است و در شکل‌گیری هویت‌های گروهی مدرن به‌ویژه خرده‌فرهنگ‌های تلفن همراه^۱ سهم زیادی دارد. نظریه‌های کاستلز^۲ (1998) و یوری^۳ (2000)، سرآغاز شکل‌گیری حوزه مطالعاتی در جامعه‌شناسی شدند که امروزه «جامعه‌شناسی تلفن همراه»^۴ شناخته می‌شود.

تلفن همراه در ابتدا وسیله لوکسی بود که در اختیار بخش خاصی از جامعه قرار گرفت و امکان تماس سریع در هر زمان و مکان را برایشان میسر کرد. امروزه تلفن همراه از یک وسیله لوکس به ضمیمه‌ای برای زندگی روزمره انسان عادی تبدیل شده است؛ به طوری که در سال ۲۰۱۴، میزان نفوذ تلفن همراه در جهان ۹۰٪ برآورد شده است (Lee, 2013 in Yan, 2015). گستردگی استفاده از تلفن همراه در بین اقشار مختلف جامعه، هم‌زمان با گسترش کاربردهای تلفن همراه اتفاق افتاد.

در عصر حاضر این تصور که تلفن همراه تنها یک ابزار ارتباطی و کاربردی است، ساده‌لوحانه است. تلفن همراه به‌مثابه ابزار نمادین است که فرد مصرف می‌کند و دیگران تفسیر می‌کنند و از رایج‌ترین عوامل تغییر اجتماعی محسوب می‌شود. تلفن همراه، بسیاری معانی متناقض و مشابه را دربرمی‌گیرد. استفاده همراه با سرگرمی، تسهیل زندگی روزمره در مقابل وابستگی، آزادی یا کنترل، تقویت تعاملات یا درون‌گرایی، کار خصوصی یا استفاده عمومی و انسجام اجتماعی یا انزوا (Kopoma, 2002 in Horst & Miller, 2006). تلفن همراه به‌صورت واقعی و نمادین، مصرف‌کننده را به اشکال از پیش موجود و درحال ظهور هویت و هویت‌یابی وصل می‌کند و درمجموع ابزار گسترش هویت و سبک

زندگی فرد محسوب می‌شود (Jorth, 2008: 1).

با وجود تفاوت‌هایی که در دیدگاه‌های صاحب‌نظران حوزه رسانه نظیر مک‌لوهان^۵ و کاستلز وجود دارد، این دو معتقدند تکنولوژی‌های ارتباطی، الگوهای تعاملی و نظم جامعه را شکل می‌دهند. همچنین، مطالعه تکنولوژی‌های فردی نظیر تلفن همراه، امکان فهم پیامدهای اجتماعی ناشی از انطباق و مصرف تلفن همراه را ایجاد می‌کند؛ از این رو، تئوری‌های تبیین‌کننده تحولات اجتماعی معاصر، بدون توجه و اتکا بر ابعاد فرهنگی و اجتماعی تکنولوژی‌های یادشده، تصویر روشنی از شرایط اجتماعی کنونی و آینده ارائه نخواهند کرد (موسوی، ۱۳۸۹: ۱۳). بنابراین، یکی از مواردی که اهمیت پژوهش در حوزه جامعه‌شناسی تلفن همراه را نشان می‌دهد، نقش این تکنولوژی در شکل‌دهی به الگوهای تعامل اجتماعی در سطح کلی جامعه و سطوح جزئی مانند خانواده است. گویا عجیب شدن این تکنولوژی با زندگی انسان معاصر، پژوهشگران علوم اجتماعی را وامی‌دارد تا نقش این تکنولوژی را در تحلیل‌های خود در نظر داشته باشند.

خانواده، بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی در جامعه است که به تعبیر علمای جامعه مدنی «گهواره شهروندی»^۵ نامیده می‌شود؛ زیرا نظم سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه را شکل می‌دهد (Ljunge, 2015:5). نظریه‌های جامعه‌شناسی خانواده از جمله حوزه‌های جامعه‌شناسی هستند که با سرعت زیادی کهنه می‌شوند و قابلیت تبیین‌کنندگی خود را از دست می‌دهند؛ زیرا خانواده در جهان و ایران با سرعت چشمگیری درحال دگرگونی است. پدیده‌ای که در سطح جهانی، برخی با عنوان «مرگ خانواده» از آن یاد کرده‌اند و برخی دیگر در ایران با نگاه محافظه‌کارانه تری آن را «بازسازی خانواده» نامیده‌اند (لیبی، ۱۳۹۳: ۲۹-۲۸)؛ بنابراین، یکی از پیش‌شرط‌های شناخت خانواده پرشتاب امروز ایرانی این است که تحولات درونی این نهاد را با در نظر گرفتن عوامل تأثیرگذار بیرونی مانند تکنولوژی‌های مدرن از جمله تلفن همراه بررسی کنیم.

¹ Mobile phone Subculture

² Manuel Castells

³ John Urry

⁴ Sociology of Cell phone

⁵ Cradle of citizenship

کند که در سبک زندگی، ارزش‌ها و هنجارهای خانوادگی شکل می‌گیرند و احتمالاً در آینده جریان‌ساز می‌شوند.

خانواده، نهادی داوطلبانه است که دو انسان (در نقش زن و شوهر) آن را تشکیل می‌دهند؛ بنابراین، ثبات و کارآمدی آن تا حدود زیادی به این دو نقش وابسته است. تأثیر تلفن همراه بر تعاملات بین همسران از جمله چالش‌برانگیزترین موارد استفاده از تلفن همراه در خانواده است. موضوعی که دغدغه اصحاب علم و اخلاق است و زوجین (به‌خصوص همسران جوان) نیز به مراتب به نوعی با این چالش مواجه شده‌اند و سعی در سامان آن دارند.

در این پژوهش تلاش شده است با رویکردی تفسیرگرایانه و با به‌کارگیری روش نظریه زمینه‌ای، نقش تلفن همراه در روابط بین همسران در شهر اصفهان مطالعه شود. در راستای این هدف، ابعاد خوشایند و ناخوشایند مصرف تلفن همراه، فرایندها و تعاملات معنادار ناشی از مصرف تلفن همراه، شرایط و زمینه‌های شکل‌دهنده این فرایندها و نحوه مدیریت زوجین بر آن واکاوی می‌شود.

طبق آخرین آمار ارائه‌شده سازمان مخابرات استان اصفهان، ضریب نفوذ تلفن همراه در این استان ۸۸/۵٪ است؛ در حالی که این میزان در کل کشور ۸۰٪ برآورد شده است. براساس آمار ارائه‌شده در سال ۱۳۸۸، اصفهان رتبه اول میزان ضریب نفوذ تلفن همراه در کشور را دارد؛ بنابراین، شهروندان اصفهانی از پیشتازان مصرف تلفن همراه در کشور هستند. در عصر حاضر، اصفهان برخلاف پیشینه فرهنگی و ارزشی غنی در حال تجربه تغییرات فرهنگی اجتماعی متعددی در حوزه خانواده است. میزان طلاق در این شهر رو به افزایش است^۴ و همچنین جمعیت رو به پیری است و تمایل همسران جوان به فرزندآوری کاهش یافته است. بدون تردید نفوذ تلفن همراه، تغییراتی در سبک زندگی و نحوه تعاملات افراد در خانواده‌ها

ورود و نفوذ زیاد تلفن همراه در خانواده، تغییر قوانین و الگوهای ارتباطی، ساختار قدرت، سازوکارهای کنترل و اهداف و ارزش‌های خانوادگی را سبب شده است. افزایش فردیت و استقلال، امکان پیگیری علایق شخصی و روابط فردی و معنای جدید زمان و مکان که کاستلز (2007) از آن با عنوان فضای سیال^۱ و زمان بی‌زمان^۲ یاد می‌کند از مهم‌ترین ویژگی‌های سبک زندگی جدید هستند که با تلفن همراه میسر شده است. این وسیله بیشتر برای کنترل، نظارت و درکل ابزار انسجام‌بخش به خانه آورده می‌شود؛ اما نوع استفاده ممکن است این وسیله را به یک تکنولوژی اخلاک‌گر تبدیل کند. کاهش اقتدار نهاد خانواده، کاهش اعتماد و ایجاد احساس ناامنی از جمله چالش‌های احساسی ناشی از حضور تلفن همراه در خانواده هستند؛ البته تکنولوژی به‌خودی‌خود ممکن است اخلاک‌گر یا انسجام‌بخش باشد و براساس نظریه «روح ماشین»^۳ که مردم چگونه از تکنولوژی استفاده می‌کنند و در مقابل آن مقاومت می‌کنند یا با آن انطباق می‌یابند، تأثیر واقعی آن را تعیین می‌کند.

تلفن همراه، افراد را در روابط اجتماعی، فارغ از نظارت والدین یا همسر یاری می‌کند و همچنین امکان کنترل بیشتر را فراهم می‌کند. به عبارتی، تلفن همراه افراد را در مقابل یکدیگر محاسبه‌پذیر می‌کند (Campbell & Park, 2008: 374). به تلفن همراه در ایران بیشتر به دلیل بُعد آسیب‌زای آن توجه شده است. برخی معتقدند آسیب‌های جدیدی که نهاد خانواده را تهدید می‌کند در اثر ورود تکنولوژی‌های مدرن به‌ویژه تلفن همراه شکل گرفته‌اند. افزایش میزان طلاق، کاهش میزان ازدواج، رشد پدیده ازدواج سفید و افزایش تمایل جوانان به زندگی مجردی از جمله این آسیب‌ها هستند؛ با این حال، لازم است جامعه‌شناسی با رویکرد شناختی و تفسیری و نگاه بینابین چگونگی انطباق خانواده ایرانی با این پدیده را واکاوی کند تا پیامدهای نامطلوب و تهدیدکننده و تغییرات دیگری را کشف

^۴ طبق گفته مدیر کل ثبت احوال استان اصفهان، میزان طلاق در چهار ماه اول

سال ۱۳۹۴ در مقایسه با آمار آن در چهار ماه اول سال ۱۳۹۳، ۳۰/۱۱٪ افزایش داشته است.

^۱ Space of flow

^۲ Timelessest time

^۳ Apparatgeist

به همراه خواهد داشت که این پژوهش در پی کشف بخشی از این پیامدها و پدیده‌هاست.

ادبیات نظری پژوهش

رویکردهای موجود در باب نقش تلفن همراه در زندگی فردی و اجتماعی به دو دسته رویکردهای شناختی و انتقادی تقسیم‌بندی می‌شود. نظریه «روح ماشین» یا «آپاراتژیست» یکی از رویکردهای شناختی مهم در تبیین چگونگی استفاده از تلفن همراه با در نظر گرفتن ویژگی‌های فرهنگی مصرف‌کنندگان است. کلمه آپاراتژیست از واژه اسلاوی آپارات به معنی ماشین یا دستگاه و کلمه آلمانی ژئیست به معنی روح، فکر، انگیزه و محرکه تشکیل شده است.

مفهوم آپاراتژیست را در سال ۲۰۰۲ جیمز کیتز و مارک آخوس^۱ تدوین کردند و جای خود را در ادبیات جامعه‌شناختی و علوم ارتباطات باز کرد. این مفهوم اشاره به این دارد که مردم چگونه و چه نوع ارتباطی بین خود و تکنولوژی‌هایی برقرار می‌کنند که در اختیار دارند. در نظریه آپاراتژیستی، توجه پژوهشگر بیشتر به شیوه‌های استفاده از تلفن همراه، نوع رابطه میان تلفن همراه با بدن و با نقش اجتماعی افراد معطوف می‌شود. کیتز و آخوس معتقدند ابعاد فنی و اجتماعی مربوط به یک تکنولوژی به موازات هم بر شکل‌گیری برداشت‌ها و تصورات از تلفن همراه و نحوه استفاده از آن تأثیر جدی می‌گذارند. در این راستا این دو نفر فهرستی از ابعاد فنی و اجتماعی تأثیرگذار و مرتبط با تلفن همراه را برمی‌شمرند. برای مثال، ارزش‌ها و هنجارها آن دسته از ابعاد اجتماعی هستند که به ما کمک می‌کنند نحوه استفاده از تلفن همراه را در بین مردمان مختلف بهتر بشناسیم؛ زیرا ارزش‌های هر جامعه قطعاً بر نحوه به‌کارگیری تکنولوژی تلفن همراه و اینترنت مؤثر است (موسوی، ۱۳۸۹: ۳۸-۳۵).

کاستلز از جمله پیشگامان نظریه‌پرداز در حوزه

تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات است. گسر^۲ (۲۰۰۴) یکی از مبدعان حوزه جامعه‌شناسی تلفن همراه، کاستلز را به دلیل تأکید بیش از اندازه بر اینترنت و غفلت از تلفن همراه نقد می‌کند؛ اما به نظر می‌رسد در زمانه‌ای که وی در حال نظریه‌پردازی راجع به اینترنت بوده، تلفن همراه گسترده‌گی و نفوذ چشمگیری نداشته است. در هر صورت، پژوهشگران این حوزه، دیدگاه‌های کاستلز راجع به اینترنت را درخور تعمیم به تلفن همراه می‌دانند؛ ضمن اینکه وی پژوهش‌هایی اندک با تمرکز بر تلفن همراه نیز انجام داده است.

به نظر کاستلز مکانیزم‌هایی که در زندگی خانوادگی با تلفن همراه فعال می‌شوند عبارتند از:

- فعالیت‌های مشترک و جمعی افراد خانواده با تلفن همراه افزایش خواهد یافت.

- هماهنگی در فعالیت‌های جزئی خانواده تقویت خواهد شد (پرهیز از دوباره‌کاری، موازی‌کاری و صرفه‌جویی کردن در وقت برای خرید و ...)

- فعال‌شدن مراقبت و هدایت امور خانه از راه دور

- حفظ ارتباطات اجتماعی و عاطفی اعضای خانواده

البته کاستلز و همکارانش وضعیت گفته‌شده در بالا را از فرهنگی به فرهنگ دیگر و از جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت می‌دانند. در این راستا، اگر روابط خانوادگی در جامعه‌ای از یک الگوی عام روابط مبتنی بر تضاد و سلطه پیروی کند، به تبع تلفن همراه نیز به جای تقویت پیوندها، منعکس‌کننده مشکلات خانوادگی و مسائل مربوط به نابرابری‌های جنسیتی بین زن و شوهرها خواهد بود (Castells et al., 2004: 15).

گسر (۲۰۰۴) در مجموع نگرش منفی به تلفن همراه دارد؛ اما امیدوار است تلفن همراه شکاف‌های جنسی در جوامع را کم‌رنگ‌تر کند. وی احتمال می‌دهد تلفن همراه با تضعیف ساختارهای اجتماعی سنتی - که همه هرمی و سلسله‌مراتبی‌اند - به کاهش نابرابری جنسی، کمک و بین زنان و مردان، انسجام و وحدت بیشتری برقرار کرده است. از نظر

² Geser

¹ Akhus

آداب و تشریفاتی است که انسجام میان گروه‌های جامعه را تقویت می‌کند (موسوی، ۱۳۸۹: ۴۶).

تئوری دلبستگی^۴ نیز روند تقویت ارتباطات نزدیک با تلفن همراه را بررسی می‌کند. به موجب این تئوری، انسان‌ها در کودکی، پیوندهای عاطفی شدیدی را با اطرافیان یا برخی از آنها برقرار می‌کنند که این پیوندها به آنها احساس امنیت و آرامش منتقل می‌کند. بیشتر تماس‌ها و ارتباطات امروزی از راه مجراهایی مانند پیام کوتاه، ایمیل، تلفن یا اینترنت صورت می‌گیرند و در لحظاتی است که افراد جدای از یکدیگر و دور از هم هستند. هنگامی که وضعیت کنونی نهاد خانواده به‌ویژه در جوامع صنعتی و فراصنعتی را در نظر بگیریم به نقش مثبت تلفن همراه در کاهش اضطراب‌ها و نگرانی‌های ناشی از جدافتادگی و تنهایی کودکان و نوجوانان در خانواده‌ها بهتر پی ببریم (موسوی، ۱۳۸۹: ۴۹-۴۷).

رویکرد انتقادی درباره تلفن همراه با دیدگاه‌های فلسفی آغاز می‌شود. هایدگر^۵ و هابرماس^۶ از مهم‌ترین نظریه‌پردازان فلسفی در موضوع ارتباطات از راه دور هستند. هایدگر در تضاد با تکنولوژی‌های ارتباطی معاصر دیده می‌شود؛ زیرا ارتباطات از راه دور کارآمد و آسان است؛ اما متضمن از دست رفتن تعاملات و روابط انسانی مستقیم و چهره به چهره است. آنجا که هایدگر از ماشین‌زدگی می‌نالند، هابرماس از گسترش بیش از پیش «سیستم»^۷ و در نتیجه کوچک‌تر شدن «جهان زیست»^۸ سخن می‌گوید. سیستم که زیر سلطه عقلانیت عقلانیت ابزاری است و پول و قدرت، اصل سامان‌دهنده آن هستند، چنان جهان زیست را تحلیل می‌برد که از ظرفیت‌های بخش‌خرد بیش از پیش می‌کاهد و مبادله‌های سیستمی و راهبردی قدرت را جایگزین مکالمه عقلانی بین اعضای یک حوزه عمومی می‌کند. تکنولوژی‌های ارتباطی جدید مانند تلفن همراه در این فرایند نقش مهمی ایجاد می‌کنند. به گمان

وی تلفن همراه در رابطه بین والدین و فرزندان نقش تکنولوژی مزاحم در فرایند جامعه‌پذیری را ایفا می‌کند؛ در حالی که در رابطه بین همسران به تکنولوژی انسجام بخش تبدیل می‌شود که برابری میان زن و مرد را تقویت می‌کند. در قسمت رویکردهای انتقادی به نگاه بدبینانه گسر در این حوزه خواهیم پرداخت.

فورتوناتی از دیگر پژوهشگران پرکار این حوزه، تلفن همراه را عامل دموکراتیزه‌تر شدن ارتباطات میان اعضای خانواده و کارکنان نهادها و سازمان‌های جامعه می‌داند. به گمان او تلفن همراه به افراد حاشیه‌ای و ضعیف، امکان یافتن حلقه‌ها و شبکه‌های ارتباطی مخصوص به خود را داده است (Fortunati, 2000: 9). همچنین وی معتقد است تلفن همراه درد دوری از خانه یا احساس غربت^۱ را کاهش می‌دهد؛ زیرا وقتی فرد دور از خانه است، تلفن همراه خود به‌مثابه یک «خانه در حال حرکت»^۲ او را همراهی می‌کند (May & Hearn, 2005: 212).

لینگ، تقویت روزافزون تماسها و ارتباطات نزدیک بویژه از طریق تلفن همراه را دربردارنده پیامدهای عاطفی و احساسی فراوان و نیرومند در جوامع امروزی می‌داند. یکی از این پیامدها مدیریت از راه دور اضطرابات و نگرانیها بوده است. پیامد مهم دیگر تقویت احساس همبستگی و انسجام در بین مردم بویژه دوستان و آشنایان می‌باشد. لینگ با الهام از نظرات اروینگ گافمن^۳ درباره آداب و تشریفات مرسوم در ملاقات‌ها، روابط مستقیم و چهره به چهره انسان‌ها تلاش می‌کند ارتباطات از راه تلفن همراه را نیز تجزیه و تحلیل کند. به نظر لینگ همان‌طور که به گفته گافمن در زندگی روزمره احوالپرسی‌ها، گفت‌وشنودها، تعاملات کوتاه و مختصر، احساس همبستگی و پیوند را به نوعی تقویت می‌کند، تعاملاتی که از راه تلفن همراه بین مردم صورت می‌گیرد، مانند ارسال انواع خبرها، شایعه‌ها، جوک و لطیفه، ابراز هم‌دردی و دلجویی، جملات زیبا و عاشقانه و ... نیز به منزله

⁴ Attachment Theory

⁵ Martin Heidegger

⁶ Jurgen Habermas

⁷ System

⁸ Lifeworld

¹ Nostalgia

² Mobile Home

³ Erving Goffman

اتفاق بین زوجین رخ می‌دهد، مرکز توجه این اصطلاح است. در سال ۲۰۱۲، کمپین دیکشنری مک کواری^۴ اصطلاحی با عنوان «فابینگ»^۵ تعریف کرد که نشان می‌دهد افراد چقدر کار با تلفن همراه برای اهداف مختلف نظیر برقراری تماس، ارسال پیام و ... را به ارتباط گرفتن با افراد پیرامونشان ترجیح می‌دهند. پس از آن پروفیسور جیمز رابرتز^۶ استاد دانشگاه ییلور با تغییر این عبارت به «پی‌فاب»^۷، مرکز توجه آن را به رابطه همسران با یکدیگر هدایت کرد؛ اینکه افراد چقدر به نفع تلفن همراه از همسرشان چشم‌پوشی می‌کنند یا بهتر بگوییم چقدر تلفن همراه، حواس همسران را از یکدیگر پرت می‌کند (Eckert, 2015).

«انطباق»^۸ از اصطلاحات پرکاربرد این مطالعات است. از نظر هادون^۹، انطباق، فرایند رویارویی افراد به‌ویژه اعضای خانواده با تکنولوژی‌های جدید در قلمرو فیزیکی خانه است که تنش‌های نمادین و خانوادگی با خود به همراه دارد. این تکنولوژی، فضای خانه را در خانواده‌های متعلق به طبقات متوسط و بالا به دوتایی‌های داخل / خارج، خصوصی / عمومی، شبیه / متفاوت و امن / ناامن تقسیم می‌کند (Ling, 2004: 102).

همسو با این اصطلاح، نظریه بومی‌سازی^{۱۰} قرار می‌گیرد، رویکردی که در مطالعات فناوری و رسانه، فرایندی را توصیف می‌کند که افراد، اختراعات و تکنولوژی‌های جدید را مناسب‌سازی می‌کنند. در مرحله اول این فرایند، تکنولوژی با زندگی روزمره افراد یک‌پارچه شده است و با رفتارهای روزانه منطبق می‌شود. در مرحله بعد، مصرف‌کننده و محیط او مطابق با تکنولوژی تازه‌وارد تغییر می‌کنند و در نهایت این انطباق‌ها بازخوردهایی برای تولید نسل بعدی آن محصول در

هابرماس، علت برقراری ارتباط، شناخت یک میل یا خواسته است؛ درحالی‌که در ارتباطات موبایلی، افراد تنها برای برآوردن نیازهای خود با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند. ازاین‌رو در این نوع ارتباطات جایی برای نقد و دستیابی به توافق واقعی باقی نمی‌ماند و این ویرانگرترین خصیصه ارتباطات در عصر جدید است. با تلفن همراه، فرایند تفهّم حذف می‌شود، پیام جای معنا را می‌گیرد و اطلاعات، جایگزینی برای شناخت می‌شود که این به معنی تکنیکی‌شدن هرچه بیشتر زیست جهان در نزد هابرماس است (میرسون^۱، ۱۳۹۳: ۱۱-۱۰).

نفوذ تلفن همراه در زندگی روزمره انسان معاصر به اندازه‌ای است که برخی اصطلاحات در راستای تبیین آثار این تکنولوژی وضع شده است. یکی از این اصطلاحات، نوموفوبیا یا «ترس دوری از تلفن همراه»^۲ یا «هراس بی‌موبایلی» است. این اصطلاح نخستین‌بار در سال ۲۰۱۰ طی پژوهشی درباره هیجان‌ها و تنش‌های ناشی از تلفن همراه در انگلستان ساخته شد. این مطالعه نشان می‌داد تقریباً ۵۳٪ مصرف‌کنندگان تلفن همراه در بریتانیا در صورت گم کردن تلفن همراه، تمام شدن باتری یا اعتبار گوشی یا خارج شدن از شبکه دچار اضطراب و حتی افسردگی می‌شوند (Elmore, 2014). به نظر می‌رسد این فوبیا در همه دنیا در حال گسترش است؛ به طوری‌که از نظر برخی، رایج‌ترین فوبیا شناخته شده است (Wrenn, 2012). در عصر حاضر پرسش‌نامه‌های متعددی بر صفحات فضای مجازی قرار گرفته است که وجود این فوبیا را در فرد تشخیص می‌دهند.

اصطلاح دیگری که با موضوع این پژوهش پیوندی نزدیک دارد «تکنولوژی مداخله‌گر»^۳ است که بر دخالت و مزاحمت تکنولوژی به‌ویژه تلفن همراه در روابط عاطفی بین همسران تأکید دارد. اینکه چگونه تکنولوژی بر مراودات زوجین با یکدیگر در موقعیت‌هایی نظیر غذاخوردن، رستوران‌رفتن، تفریح کردن و ... تأثیر می‌گذارد و چه اختلافاتی در نتیجه این

⁴ Mcquarie Dictionary

⁵ ایجاد snubbing و phone این اصطلاح از ترکیب دو کلمه Phubbing

شده است و به معنی «بی‌اعتنایی در اثر تلفن همراه» به کار می‌رود.

⁶ James A. Roberts

⁷ Partner Phubbing

⁸ Adaptation

⁹ Haddon

¹⁰ Domestication Theory

¹ Myerson

² است. no-mobile-phone، مخفف عبارت Nomophobia

³ Technofence

وجود می‌آورد که طی آن کنترل اجتماعی بر زنان تشدید می‌شود. هنگامی که مادر خانواده تلفن همراه دارد - چه شاغل و غیرشاغل - شوهر و فرزندان انتظار دارند او همیشه در دسترس باشد تا با او تماس داشته باشند. در همین رابطه، مطالعات پورو^۱ در فنلاند در سال ۲۰۰۲ نشان داد این انتظار که همیشه در دسترس باشند در زن‌ها بیش از مردان است. به عبارتی با ظهور تلفن همراه، انتظار شوهر و فرزندان بر قابلیت دسترسی به زن خانواده (همسر یا مادر) افزایش یافته است.

پیشینه تجربی پژوهش

پژوهشگران از زوایای گوناگون به مطالعه نقش تلفن همراه در تعاملات درون‌خانوادگی پرداخته‌اند. برخی با در نظر گرفتن کیفیت و کمیت روابط بر موضوعاتی مانند دموکراتیزه شدن روابط، افزایش یا کاهش دورهمی‌ها، مکانیسم کنترل، ایجاد تضاد و گسست نسلی تأکید کرده‌اند و برخی دیگر با رویکرد فردگرایانه‌تر و کارکردی‌تر به تبیین خوش‌بینانه نقش تلفن همراه در ایجاد رضایت و خشنودی فردی بسنده کرده‌اند.

در مجموع، ادبیات تجربی مربوط به تلفن همراه و زندگی خانوادگی بسیار محدود است. پژوهشگران داخلی و خارجی به این موضوع چه به صورت کلی یا با تأکید بر رابطه همسران کمتر توجه کرده‌اند. در این بخش به برخی پژوهش‌ها در حوزه تلفن همراه، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی و خانواده اشاره خواهیم کرد. واضح است پیش از تلفن همراه، دغدغه اصلی اصحاب رسانه و خانواده، چگونگی پذیرش و انطباق با اینترنت در خانواده‌ها بوده است. همچنین، ویژگی اصلی تلفن همراه در عصر حاضر، اتصال به فضای مجازی از راه اینترنت است؛ بنابراین، اشاره به برخی پژوهش‌ها در این حوزه اهمیت دوچندان می‌یابد.

تعاملات جنسی خارج از ازدواج، موضوع مهمی در حوزه آسیب‌های رسانه است که با موضوع این پژوهش ارتباط نزدیکی دارد که گسترده‌تر بحث می‌شود. ملک‌احمدی و

پی خواهد داشت. این نظریه ابتدا برای فهم انطباق و استفاده از تکنولوژی‌های رسانه‌ای در خانواده‌ها توسعه داده شد و بعدها ابزاری برای شناخت بُعد اقتصادی، فرهنگی و جامعه‌شناختی فناوری در محیط‌های مصرفی دیگر مانند محیط‌های کاری، جغرافیایی و ... استفاده شد. رویکرد بومی‌سازی، بُعد نمادین و عملی انطباق و مصرف تکنولوژی را در نظر می‌گیرد تا نشان دهد چگونه معانی و اشیا به یک اندازه برای فهم نقش تکنولوژی در زندگی روزمره لازم هستند. گفتنی است این رویکرد، بیش از هر چیز یک نظریه اجتماعی است؛ زیرا بر مذاکره‌ها، چالش‌های قدرت و کنترل، وضع و نقض قانون در محیط اجتماعی تأکید می‌کند (Ling, 2004: 20-30).

همان‌طور که گفته شد، گسر، چندان به تأثیرات تلفن همراه بر زندگی خانوادگی خوش‌بین نیست. نگرانی بیشتر گسر و هم‌فکرانش آن است که ورود تلفن همراه به خانواده‌ها تضعیف نظام خانواده به لحاظ هنجاری، شناختی و ادراکی را سبب شده است؛ زیرا وضعیتی را به وجود می‌آورد که در آن تفاهم متقابل، درک متقابل و رسیدن به یک زبان مشترک میان اعضای خانواده دشوارتر خواهد شد. با وجود تلفن همراه، هر عضو خانواده الگوهای رفتاری خاص خود را - به دور از چشم دیگران - به وجود می‌آورد و پرورش می‌دهد، ارتباطات خاص خود را دارد و ایده‌ها و برداشت‌هایش را تنها با دوستان و شبکه ارتباطی خود در میان می‌گذارد؛ بنابراین، قدرت خانواده در جامعه‌پذیری فرزندان و ارائه تجارب و هنجارهای مناسب به آنها بیش از گذشته مختل می‌شود.

از نظر فورتوناتی نیز سیال‌شدن قول و قرارها و تعهدات اجتماعی از دیگر پیامدهای تلفن همراه است. افراد قول و قرارهایشان را به زمانی دیگر محول می‌کنند و در هر لحظه آنها را لغو می‌کنند. وی از این موارد جزئی‌فراتر می‌رود و روی هم‌رفته تلفن همراه را عامل ناپایداری زندگی اجتماعی افراد و مانع برنامه‌ریزی در زندگی شخصی و اجتماعی می‌داند (موسوی، ۱۳۸۹: ۹۷-۹۶).

برخی پژوهش‌ها نشان داده‌اند تلفن همراه زمینه‌هایی به

¹ Puro

همبستگی و تحلیل رگرسیون استفاده کرده‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد خیانت اینترنتی با سبک دلبستگی ایمن، همبستگی منفی و با سبک‌های دلبستگی اجتنابی و دوسوگرا همبستگی مثبت دارد. همچنین بین رضایت زناشویی افراد خیانت اینترنتی ارتباط معناداری وجود ندارد و بیشتر افراد شرکت‌کننده، سطح رضایت زناشویی متوسطی داشته‌اند و دو خرده‌مقیاس حل تعارض و اوقات فراغت با خیانت اینترنتی همبستگی منفی داشته‌اند.

پژوهشگرانی مانند نصیری و بختیاری (۱۳۹۴) نقش تلفن همراه در تعاملات خانوادگی را بررسی کرده‌اند. آنها در پژوهشی با عنوان «آسیب‌شناسی نقش تلفن همراه در خانواده» با طرح سه سؤال اصلی حول ویژگی‌های رسانه‌ای تلفن همراه، مشکلات امنیتی و پیامدهای نامناسب اجتماعی آن سعی در ارائه راهکار بازنگری و اصلاح داشته‌اند. آزمون فرضیات این پژوهش نشان داده است بین استفاده از تلفن همراه و ارزش‌های انسانی، تعاملات اجتماعی، بلوغ زودرس، مصرف‌گرایی، به‌مخاطره‌افتادن ادبیات ملی و امنیت فردی و اجتماعی و سطحی‌نگری رابطه وجود دارد.

دویت و راکر^۱ (2009) در مقاله‌ای با عنوان «نقش تلفن همراه در روابط خانوادگی» به این موضوع اشاره کرده‌اند که مطالعات زیادی دربارهٔ روابط و مناسبات خانوادگی وجود دارد؛ اما اطلاعات کمی راجع به اینکه آیا تلفن همراه بر این تعاملات تأثیر دارد یا خیر (و اگر بله چگونه) در دسترس است. براین اساس آنها با اعضای ۶۰ خانواده مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته انجام دادند؛ به‌طوری‌که این خانواده‌ها دربرگیرندهٔ والدین و فرزندان بین ۱۷-۱۱ سال بودند. محورهای اصلی مصاحبه‌ها نقش تلفن همراه در تعاملات خانوادگی، دیدگاه مشارکت‌کنندگان دربارهٔ مزایا و معایب استفاده از تلفن همراه و مسائل مربوط به احساس امنیت، نظارت و حریم خصوصی بودند. یافته‌ها نشان داده است والدین و فرزندان تلفن همراه را ابزار مناسبی برای در

همکاران (۱۳۹۳)، تأثیرات هرزه‌گردی اینترنتی بر خانواده و روابط جنسی زوج‌ها را بررسی کرده‌اند و در پژوهشی کیفی با استفاده از روش مصاحبه عمیق و مبتنی بر نمونه‌گیری هدفمند با بیست نفر از مردانی که مصرف‌کنندهٔ فیلم و عکس هرزه‌نگاری بودند مصاحبه عمیق انجام داده‌اند. تحلیل یافته‌های آنها به استخراج مقولهٔ اصلی «الگوی رفتار جنسی معتادان به هرزه‌نگاری اینترنتی» با زیرمقوله‌های اعتیاد، تشدید، حساسیت‌زدایی، تخیلات جنسی، فعالیت جنسی و رفتار جنسی شهوانی منجر شده است.

فتحی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «شناسایی عوامل زمینه‌ساز بی‌وفایی زناشویی مردان» با روش داده‌بنیاد و نمونه‌گیری هدفمند با چهل مرد بی‌وفا در روابط زناشویی مصاحبه عمیق انجام داده‌اند. آنها پس از اشاره به عوامل ایجاد بی‌وفایی نظیر مشکلات جنسی و عاطفی در روابط زناشویی، تنوع‌طلبی و هیجان‌خواهی، اثبات مردانگی و احساس جوانی، اعتقاد به بی‌ضرربودن روابط خارج از ازدواج برای روابط زناشویی، تجارب رابطه با جنس مخالف قبل از ازدواج، اعتمادبه‌نفس کم، داشتن شغلی که امکان تعامل و ارتباط بیشتر با جنس مخالف را فراهم می‌کند، سوء استفاده از امکان تعدد زوجات و ازدواج موقت برای مردان، نگرش‌های سهل‌گیرانه و مجاز جامعه دربارهٔ بی‌وفایی مردان، تأثیر دوستان، ماهواره و فیلم‌های مستهجن به نقش تسهیل‌گری اینترنت و تلفن همراه در ایجاد فرصت تعامل با جنس مخالف اشاره کرده‌اند.

عبدی و همکاران (۱۳۹۱) نیز به موضوع روابط اینترنتی خارج از ازدواج یا خیانت اینترنتی توجه کرده‌اند. پژوهش آنها برای بررسی عوامل بین فردی مرتبط با این مسأله با توزیع پرسش‌نامهٔ سبک دلبستگی و نیز پرسش‌نامه رضایت زناشویی بر یک وب‌سایت اینترنتی انجام شده است. ۱۴۱ کاربر ایرانی متأهل که در سایت‌های اینترنتی و اتاق‌های گفتگوی فارسی زبان عضویت داشتند با نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند و در این مطالعه شرکت کردند. پژوهشگران برای تحلیل داده‌های پژوهش از شاخص‌های آماری و نیز ضریب

¹ Devitt & Roker

احساسات زنان را بررسی کرده‌اند. این دو پس از انجام پیمایش اینترنتی با حضور ۱۴۳ زن متأهل یا در رابطه هم‌خانگی^۴، نشان دادند بیشتر زنان معتقدند تکنولوژی‌هایی نظیر کامپیوتر، تلفن همراه هوشمند و تلویزیون، تعامل آنها با شریک زندگی‌شان را به هنگام گذراندن اوقات فراغت، گفتگوکردن و غذاخوردن قطع می‌کند. زنانی که بیشتر مزاحمت ناشی از تکنولوژی را تجربه کرده بودند، اختلافات بیشتری با شریک زندگی خود داشتند، رضایتشان از رابطه و در مجموع از زندگی کمتر بود و نشانه‌های افسردگی در ایشان بیشتر دیده می‌شد.

تعداد زیادی از پژوهش‌ها بر تأثیر مصرف رسانه‌ای بر ارزش‌های خانوادگی تأکید کرده‌اند و نگاه آسیب‌شناسانه‌ای به رسانه اتخاذ کرده‌اند. ابوالقاسمی و همکاران (۱۳۹۲)، معمار و قربانی (۱۳۹۲) و افشاری و همکاران (۱۳۹۴) هر کدام در پژوهش‌های خود نشان داده‌اند میزان فعالیت فرد در شبکه‌های اجتماعی همبستگی منفی با ارزش‌های خانوادگی دارد.

اعتیاد رسانه‌ای از دیگر موضوع‌های بااهمیت در حوزه خانواده محسوب می‌شود. سواری (۱۳۹۲)، ارتباط بین روابط خانوادگی و سلامت روانی با اعتیاد به تلفن همراه در میان دانش‌آموزان پایه سوم متوسطه ناحیه یک اهواز را بررسی کرده است. ایمانی و شیرالی‌نیا (۱۳۹۴) با رویکردی روان‌شناختی، نقش کارکردها و فرایند خانواده (کیفیت روابط والد - فرزند) در گرایش نوجوانان به اعتیاد به اینترنت را بررسی کرده‌اند. خسروی و علیزاده صحرایی (۱۳۹۰)، رابطه میان اعتیاد به اینترنت با عملکرد خانواده و سلامت روان را مطالعه کرده‌اند.

پژوهش‌های متعددی بر نقش تلفن همراه در تعاملات ولی - فرزندی تأکید کرده‌اند. ذکایی و ولی‌زاده (۱۳۸۸) با انجام پیمایش در میان جوانان شهر تهران و تأکید بر فرهنگ جوانان نشان داده‌اند تلفن همراه برای جوانانی که با خانواده زندگی می‌کنند این امکان را فراهم می‌کند که استقلال بیشتری نسبت به قبل داشته باشند. مهدی‌زاده و خوشنام (۱۳۹۳) با استفاده از

تماس‌بودن با اعضای خانواده محسوب می‌کنند و همچنین والدین تلفن همراه را ابزاری برای کنترل و تضمین امنیت فرزندان‌شان می‌دانند؛ البته برخی والدین نیز معتقدند داشتن تلفن همراه، احساس امنیت کاذب در جوانان ایجاد می‌کند و آنها را در جهان اجتماعی خودشان غرق می‌کند.

کیتز^۱ (2010) در مقاله‌ای با عنوان «در حرکت‌بودن و هماهنگی احساسات در خانواده‌ها»، یادآور می‌شود روابط اجتماعی و خانوادگی آنقدر مهم هستند که ارزش بررسی تأثیر روابط موبایلی بر آنها را داشته باشند. در این مقاله او تأثیر تکنولوژی‌های همراه بر فعالیت‌های روزمره و تعاملات اجتماعی و به‌طور ویژه تعاملات بین والدین و فرزندان در چین را مطالعه کرده است. او یادآور می‌شود پژوهش‌های پیشین بیشتر تلفن همراه را ابزاری دانسته‌اند که به جدایی والدین و فرزندان دامن زده‌اند؛ اما پژوهش او و تمرکزش بر نوجوانان بزرگسال این ایده را به‌طور کامل پشتیبانی نمی‌کند. حتی در برخی مواقع تلفن همراه رفتارهای مستقل این افراد را کاهش داده و امکان دخالت والدینشان را افزایش داده است. او به تناقضی درباره نقش تلفن همراه می‌پردازد. تلفن همراه، جامعه‌پذیری دوطرفه والدین و فرزندان را منجر می‌شود؛ اما بلوغ روان‌شناختی نوجوانان را به تأخیر می‌اندازد.

کوثری و همکاران (۱۳۸۵) با پیمایش آنلاین، کاربردهای تلفن همراه برای کاربران ایرانی را بررسی کرده‌اند. براساس یافته‌های آنها، بیش از ۸۰٪ پاسخ‌گویان معتقد بوده‌اند تلفن همراه رابطه ایشان با خانواده را آسان کرده است. ۵۴٪ معتقد بودند تلفن همراه باعث می‌شود از اتفاقات خانه و خانواده مطلع شوند و ۸۳٪ معتقد بوده‌اند تلفن همراه باعث شده است آنها همیشه در دسترس خانواده باشند.

به‌تازگی مک دانیل^۲ و کوین^۳ (2016) به نقش تزاممی و تداخلی تکنولوژی در روابط زوجین توجه کرده‌اند. آنها دخالت تکنولوژی در روابط بین زوج‌ها و تأثیر آن بر

¹ Katz

² Brandon T. McDaniel

³ Coyne

⁴ Cohabitation

روش پژوهش

اهداف اصلی این پژوهش، کشف و تفسیر مفاهیم از راه تعامل رودرو با سوژه‌ها برای درک عمق ذهنیات و تجارب آنها نسبت به تلفن همراه است. به‌همین دلیل پژوهشگر، روش کیفی و رهیافت نظریه‌زمینه‌ای^۳ را برای انجام این پژوهش برگزیده است. این رهیافت معتقد است واقعیت اجتماعی از پیش موجود نیست؛ بلکه به درک و تفسیر افراد از دنیای اجتماعی و پدیده‌ها وابسته است. در روش نظریه‌زمینه‌ای، گردآوری داده‌ها، تحلیل و نظریه‌نهایی با یکدیگر در ارتباط تنگاتنگ هستند و پژوهشگر کار را با نظریه‌ای شروع نمی‌کند که از قبل در ذهن دارد؛ بلکه نظریه از درون داده‌هایی که گردآوری می‌شوند از بطن واقعیت پدیدار می‌شوند (استراوس، ۱۳۸۵: ۳۴). از ویژگی‌های مهم این روش این است که از استدلال استقرایی برای ورود به سطح خرد واقعیت، از استدلال قیاسی برای ساخت الگوی نظری عام و از استدلال استقوامی برای درک موضع امیک کنشگران اجتماعی بهره می‌گیرد (محمدپور، ۱۳۸۹: ۳۱۵). این پژوهش ذیل پارادایم تفسیری انجام شده است. پارادایم تفسیری مطالعه‌شده خود را کنشگر آزاد و خلاق می‌داند و براین‌اساس درصدد شناخت دلایل و انگیزه‌های شخصی کنشگر در تفسیر موضوع مطالعه‌شده از پدیده‌ای خاص است.

ورود به میدان پژوهش

در این پژوهش، ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه عمیق نیمه‌ساخت‌یافته^۴ است. به این معنی که اهداف و محورهای اصلی، سؤالات از پیش تعیین‌شده است؛ اما در حین انجام مصاحبه برحسب نوع پاسخ‌گویی و تمایل مشارکت‌کنندگان به بازگویی تجاربشان از تلفن همراه در زندگی مشترک، تغییراتی در روند مصاحبه‌ها ایجاد می‌شود. در همه مصاحبه‌ها به رفتار و شیوه حرف‌زدن افراد در طول گفتگو و حتی به نحوه استفاده‌کردن آنها از تلفن همراه (درصورت استفاده) توجه و

الگوی از پیش تعیین‌شده کمپبل^۱، رابطه بین استفاده از تلفن همراه و روابط اجتماعی دانشجویان را در سه سطح رابطه با خانواده، دوستان و دانشگاه بررسی کرده‌اند. یافته‌های آنها در بُعد اول نشان می‌دهد هرچه رابطه فرد با خانواده بیشتر و بهتر باشد، احساس امنیت و آزادی بیشتری در اثر استفاده از تلفن همراه خواهد داشت و بدین ترتیب والدین استفاده ایشان از تلفن همراه را کنترل خواهند کرد. پژوهش معیدفر و گنجی (۱۳۸۷) بر دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر تهران نشان داده است تلفن همراه به ارتباط آسان جوانان با خانواده کمک می‌کند. آنها معتقدند بین میزان زمان صرف‌شده برای مصاحبت با خانواده و میزان کاربری تلفن همراه رابطه معنادار معکوس وجود دارد.

تیلور و هارپر^۲ (۲۰۰۱)، معتقدند تلفن همراه تا حد زیادی شیوه ارتباط جوانان با دوستان و خانواده‌هایشان را تعیین می‌کند. به‌طورمثال درحالی‌که پیام کوتاه شیوه اصلی ارتباط جوانان با یکدیگر است، آنها رابطه با والدین را به تماس‌های تلفنی واگذار می‌کنند؛ بنابراین، آنها در پیام‌های مکتوب از نشانه‌هایی استفاده می‌کنند که مخصوص شبکه ارتباطی آنهاست و همین امر، مرز بین خودی‌ها و غیرخودی‌ها را تقویت می‌کند و بر مفهوم والدین به عنوان «دیگری» صحنه می‌گذارد.

در پژوهش حاضر برخلاف پژوهش‌های مشابه داخلی در نظر داریم بدون اتخاذ رویکرد آسیب‌شناسانه یا انتقادی با رویکردی کل‌نگر، هر فرایند معنادار ناشی از مصرف تلفن همراه در خانواده را کشف کنیم و بشناسیم؛ بنابراین، یافته‌های این پژوهش نسبتاً وسیع‌تر و جامع‌تر خواهند بود. به‌کارگیری روش کیفی و تکنیک مصاحبه نیز به مشارکت‌کنندگان امکان می‌دهد بدون هیچ محدودیتی تجربه خود را از نقش تلفن همراه در زندگی مشترکشان روایت کنند. همچنین این پژوهش با اختصاص دادن حیطه مطالعه خود به روابط بین همسران این موضوع مهم را به‌طور ویژه بررسی می‌کند و با تحدید در موضوع بر عمق یافته‌ها می‌افزاید.

³ Grounded Theory

⁴ Semi structured interview

¹ Scott Campbell

² Taylor & Harper

تلفن همراه در روابط بین همسران شکل گرفت.

ارزیابی کیفیت یافته‌های پژوهش

در این پژوهش با استفاده از الگوی پیشنهادی لینکلن و گوبا^۳ (1985) از چهار معیار باورپذیری، اطمینان‌پذیری، تأییدپذیری و انتقال‌پذیری برای ارزیابی کیفیت نتایج استفاده شده است (Flick, 2004: 178-184). از بُعد باورپذیری یافته‌های پژوهش، فرایند گردآوری و تحلیل داده‌ها را تنی چند از متخصصان و پژوهشگران حوزه مربوطه انجام داده‌اند و از این رو معیار زاویه‌بندی پژوهشگر^۴ دارد. این اهتمام در پژوهش، امکان سوءگیری و سوءبرداشت را به حداقل می‌رساند. همچنین، مشاهده برخی تصاویر و محتویات گوشی‌های تلفن همراه مشارکت‌کنندگان در پژوهش، خود به مثابه منبع دوم گردآوری داده‌های پژوهش به زاویه‌بندی داده‌ای^۵ کمک کرده است. همچنین درگیری طولانی مدت با این موضوع و فرایند طولانی مدت مصاحبه‌های مقدماتی و نهایی، پیاده‌سازی و تحلیل و تفسیر داده‌ها، حضور بلند مدت در میدان پژوهش را میسر کرد که خود به باورپذیری و صحت بیشتر داده‌های کیفی منجر می‌شود. در راستای افزایش سطح تأییدپذیری این مطالعه، تلاش شده است جزئیات روش‌شناسانه لازم از روند مطالعه، ارائه و به توصیفات عمیق و کدهای متعدد از خلال مصاحبه‌ها استناد شود. این توصیفات غنی و عمیق نیز به انتقال‌پذیری و کاربردپذیری یافته‌های پژوهش کمک خواهد کرد.

یافته‌های پژوهش

ابتدا در جدول زیر توصیفی از ویژگی‌های زمینه‌ای مشارکت‌کنندگان در پژوهش ارائه می‌شود و سپس در طول ارائه یافته‌ها، نقل‌قول‌هایی از این افراد با در نظر گرفتن نام مستعار برای آنها ارائه می‌شود.

یادداشت‌برداری می‌شود. در برخی موارد افراد برای تکمیل و تأیید پاسخ به میل خود برخی اطلاعات و تصاویر موجود در تلفن همراهشان را به پژوهشگر نشان می‌دادند. پژوهشگر این اطلاعات را در مرحله تحلیل و نتیجه‌گیری استفاده کرده است. قبل از انجام هر مصاحبه با توضیح موضوع پژوهش و معرفی پژوهشگر از مشارکت‌کننده اجازه ضبط مصاحبه‌ها گرفته شد. مصاحبه‌ها از زمستان ۱۳۹۴ آغاز شد و تا بهار ۱۳۹۵ ادامه داشت. طول مصاحبه‌ها برحسب نوع پاسخ‌گویی مصاحبه‌شونده و میزان تمایل او به بیان جزئیات از ۴۰ دقیقه تا ۹۰ دقیقه متغیر بود.

توصیف روند تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش برای انتخاب مصاحبه‌شوندگان از روش نمونه‌گیری نظری^۱ استفاده شده است. نمونه‌گیری نظری روش غالب نمونه‌گیری در نظریه زمینه‌ای است و در آن نمونه‌ها به نحوی انتخاب می‌شوند که به خلق و تکمیل نظریه کمک کنند. بنابراین در ابتدا نمونه‌گیری آسان و در دسترس انجام شد و در ادامه با هدف ایجاد حداکثر تفاوت در مفاهیم یافته‌شده، نمونه‌گیری به صورت هدفمند پیش رفت (استراوس، ۱۳۸۵: ۵۵). در نمونه‌گیری نظری، اشباع نظری^۲ حجم نمونه را تعیین می‌کند؛ یعنی وقتی یافته‌ها به مرحله تکرار برسند و شواهد کافی برای تأیید ابعاد و ویژگی‌های مقوله‌ها موجود باشد، پژوهشگر فرایند گردآوری داده‌ها را متوقف می‌کند. در این پژوهش ضمن در نظر گرفتن این شروط، پس از انجام ۲۴ مصاحبه، فرایند نمونه‌گیری متوقف شد.

برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها از فرایند کدگذاری در سه مرحله کدگذاری باز (استخراج مفاهیم اولیه)، محوری (استخراج مقولات عمده) و انتخابی (انتخاب مقوله هسته) استفاده شد. در پایان الگوی پارادایمی پژوهش با سه بخش شرایط (علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر)، استراتژی‌ها و پیامدهای

³ Lincoln & Guba

⁴ Investigator Triangulation

⁵ Data Triangulation

¹ Theoretical sampling

² Theoretical saturation

بنا بر بافت و زمینه پیشینی آن متفاوت است.

در ذیل تلاش می‌شود با ذکر برخی از کدهای برگرفته از مصاحبه‌ها به مضامین اصلی هر یک از این مقوله‌ها نیز اشاره شود.

موبایل هراسی

موبایل هراسی، اصطلاحی است که در طول انجام مصاحبه‌ها و تحلیل آنها شکل گرفت و به صورت مداوم تکرار شد. این احساس وقتی ایجاد می‌شود که همسران می‌پندارند تلفن همراه تأثیر ناخوشایندی بر زندگی مشترک آنها دارد و آنها را از ایده‌ال‌های زندگی مشترکشان دور می‌کند. این تجربه با تأثیر سه مقوله عمده شکل می‌گیرد: «سرمایه اجتماعی بین فردی»، «مصرف چالش برانگیز تلفن همراه یکی از زوجین» و «روند زندگی مشترک»؛ چنانچه یکی از این سه مورد به شکل‌گیری تجربه موبایل هراسی منجر شوند، فرایند بومی‌سازی تلفن همراه آغاز خواهد شد.

سرمایه اجتماعی^۱ به منابعی اشاره دارد که حول شبکه‌های فردی و تجاری شکل می‌گیرند. این منابع عبارتند از اطلاعات، دیدگاه‌ها، راهنمایی‌ها، فرصت‌های کاری، نفوذ، حمایت عاطفی، اعتماد و مشارکت. در میان شاخص‌های مربوط به سرمایه اجتماعی سه مورد اعتماد، هنجارپذیری و گفتگو از مهم‌ترین شاخص‌ها محسوب می‌شوند. این اصطلاح را نخستین بار هانیفان^۲ در سال ۱۹۱۹ به کار برد و بعدها کسانی نظیر کلمن^۳، بوردیو و پاتنام^۴ درباره آن پژوهش بیشتری انجام دادند. کلمن، سرمایه اجتماعی را به دو شکل درون‌خانه و برون‌خانه تقسیم کرده است. او در سرمایه درون‌خانه به‌طور ویژه به رابطه دوجانبه مثبت بین والدین و فرزندان و میزان وقت‌گذرانی این دو با یکدیگر پرداخته است (کلمن، ۱۹۸۸ به نقل از نازک‌تبار و ویسی، ۱۳۸۷: ۱۲۵).

در این پژوهش در مقوله سرمایه اجتماعی دو زیرمقوله شناسایی شدند که عبارتند از اهمیت مناسب خانوادگی و

جدول ۱- ویژگی‌های زمینه‌ای مشارکت‌کنندگان در تحقیق

جنسیت	
زن	۱۴
مرد	۱۰
سن	
۲۵-۳۴	۱۰
۳۵-۴۴	۸
۴۵-۵۴	۳
۵۵ به بالا	۳
تحصیلات	
دیپلم و زیردیپلم	۱۳
لیسانس	۷
فوق لیسانس	۴
شغل	
خانه‌دار	۱۴
کارمند	۳
کارگر	۳
صاحب‌کار	۴
طول زندگی مشترک	
۱-۴ سال	۸
۵-۹	۲
۱۰-۱۴	۷
۱۵-۲۴	۲
۲۵-۳۴	۵

پس از انجام مصاحبه‌های کیفی و روند کدگذاری در دو فاز باز و محوری، مقوله‌های اصلی و فرعی به دست آمدند که در ادامه به آنها خواهیم پرداخت. این مقوله‌ها در فاز سوم، یعنی کدگذاری انتخابی با قرارگرفتن در یک الگوی پارادایمیک حول محور مقوله هسته، یعنی «فرایند بومی‌سازی تلفن همراه» منظم شدند. بومی‌سازی تلفن همراه به تلاش آگاهانه همسران در راستای انطباق تلفن همراه با ارزش‌ها و هنجارهای زندگی مشترکشان اطلاق می‌شود. این فرایند در اثر احساس خطر زوجین آغاز می‌شود و در ادامه با تأثیر علل عام و خاص دیگر به شکل‌گیری راهبردهایی برای رسیدن به هدف بومی‌سازی منجر می‌شود که در پایان این فرایند، پیامدهایی در زندگی مشترک همسران ایجاد می‌شود. مقایسه یافته‌ها در بطن هر خانواده نشان داد این روند در هر خانواده

¹ Social Capital

² Hanifan

³ Coleman

⁴ Robert Putnam

قبل از اون هم دیده بودم خیلی با هم صمیمی‌اند. یعنی اینا قبل از ازدواجمون با هم خیلی صمیمی بودن، توی عکساشون دیدم. الانم برای همینه که بعضی وقتا به قول خودش سخت‌گیری می‌کنم. یعنی باید هم این‌طور باشه.

تلفن همراه: هووی عیان همسران

آنچه تلفن همراه را به یک وسیله چالش‌برانگیز در روابط خانوادگی تبدیل می‌کند، بیشتر به شیوه‌هایی معطوف است که افراد از تلفن همراه در خانه و در ارتباط با دیگر افراد (و نه همسر) استفاده می‌کنند. میزان استفاده از تلفن همراه و آداب استفاده از آن به چالش‌هایی تبدیل می‌شوند که گاهی به برانگیختن حساسیت همسر منجر می‌شود و حتی ممکن است شک او را نسبت به وفاداری همسر برانگیزاند. استفاده از تلفن همراه به نحوی واکنش‌برانگیز است که با روند زندگی روزمره تداخل یابد. استفاده همسر از تلفن همراه در مواقعی نظیر دورهمی‌ها و مناسک خانوادگی، در اتاق خواب و مشغول شدن با تلفن همراه پس از بازگشت مرد به خانه از جمله این موارد هستند. برای مثال حسین ۵۷ ساله می‌گوید:

من وقتی برم‌گردم خونه می‌بینم خانوم گوشی دستشه. بهش میگم ماشاء.. از ظهر تا حالا که من نبودم که این دستت بوده، حلال من او مدم باز دست بر نمی‌داری! بالاخره آدم انتظار داره. خسته و کوفته می‌ای خونه به چای، آبی چیزی یکی بده دست!

رویا ۲۷ ساله هم می‌گوید:

وقتی شوهرم میاد خونه اول می‌خواد همه گروه‌ها و شبکه‌های تلگرامو چک کنه. نیست سر کارش وای‌فای نیست. برا همین خونه که میرسه دیگه دست و پاشو گم میکنه. من دلم می‌خواد وقتی میاد خونه حداقل نیم ساعت اول با من باشه با هم حرف بزیم، چای و میوه بخوریم...

درگیری بیش از اندازه با تلفن همراه با عنوان «ازدواج با تکنولوژی» توصیف می‌شود، پیوندی که افراد با آن دچار سه نگرانی هستند: «احساس کم‌محلّی»، «کاهلی کردن همسر در انجام مسئولیت‌های خانگی» و «اعتیاد بی‌سیم». تقریباً همه مشارکت‌کنندگان در پژوهش به اصطلاح اعتیاد به تلفن همراه معتقد بودند حتی اگر نگرانی نسبت به بی‌وفایی همسرشان

پیشینه اعتماد بین همسران. منظور از مناسک خانوادگی^۱ فعالیت‌های جمعی و مشترکی است که توسط تمامی اعضای خانواده انجام می‌شود. دورکیم^۲ در کتاب *صور بنیانی حیات دینی*، مناسک خانوادگی را جلوه‌ای از جمع‌گرایی و همراهی می‌داند که در فرهنگ‌های گوناگون، این تجلی در اشکال متفاوتی روی می‌دهد؛ اما کارکرد آنها مشابه است (لبیبی، ۱۳۹۳: ۷۳۰).

مناسک درون خانوادگی (نظیر نوشیدن چای و غذا خوردن و حتی تماشای دورهمی تلویزیون) برای برخی زوجین بسیار مهم است. حضور هر دو در این مناسک و تبادل نظر و گفتگو، آداب این مناسک هستند؛ بنابراین، اگر هر یک از این زوجین به نحوی این رویه را به نفع سر فروردن در تلفن همراه برهم بزند با انتقاد روبه‌رو می‌شود. لیلا ۳۲ ساله می‌گوید:

همسر من مدام سرش توی گوشیه، از وقتی میاد خونه، یعنی ساعت ۱۰ و ۱۱ شب همش با این گوشیه. بهش میگم حداقل وقتی داریم شام می‌خوریم این گوشی رو بگذار کنار. مگه من و این بچه {شادی دختر ۴ ساله‌شان} چه گناهی کردیم؟! این ۲۰ دقیقه شام رو برای ما وقت بذار.

پیشینه اعتماد در رابطه دو نفره به شدت بر مواضع همسران نسبت به تلفن همراه تأثیرگذار است. بیشتر زوجینی که رگه‌هایی از بی‌اعتمادی به روابط یکدیگر حول تلفن همراه داشتند پیش از این، اعتماد به همسرشان به نحوی خدشه‌دار شده است؛ در نتیجه، تلفن همراه به این فرایند بی‌اعتمادی دامن زده است و به وسیله‌ای برای کنترل و به نوعی سردرآوردن از روابط شخص خاطی تبدیل می‌شود. محمد ۳۷ ساله می‌گوید:

راستش من خانمم به بار امتحانش رو پس داده. حناش دیگه پیشم رنگی نداره، نه اینکه بگم خیانت کرده یا چیزی. نه! فقط اینکه من به کم چشم ترس شدم! نمیتونم صد درصد بهش اعتماد داشته باشم. چند وقت پیش به پیامک عاشقانه از طرف پسر خاله‌اش روی گوشیش دیدم. حاشا کرد. رفتم سراغ پسر، گفت اشتباهی پیامک رو فرستاده. من هنوز دل چرکینم؛ چون

¹ Family Rituals

² Durkheim

در رابطه با یکدیگر تجربه کرده‌اند، بیشتر با چالش‌های تلفن همراه روبه‌رو شده‌اند. گفته‌های این مشارکت‌کنندگان نشان داد به محض اینکه چالش یا اختلافی بین ایشان و همسرشان ایجاد می‌شود و به نحوی ثبات زندگی دچار تزلزل می‌شود، تلفن همراه نخستین چیزی است که همسر نسبت به آن دچار تردید می‌شود و آن را بازبینی و کنترل می‌کند. گویا این تصور وجود دارد که انتقادات و انتظارات ناموجه همسر به نحوی از تلفن همراه وی سربرآورده است. صدف ۳۱ ساله می‌گوید:

من ۱۰ ساله که ازدواج کردم. شوهرم بعضی وقتها کاسبیش نمی‌چرخه یا بیکار میشه؛ البته خودش هم در این مورد مقصره. خب منم نمی‌تونم این شرایط رو تحمل کنم. ما یه بچه داریم و همیشه همه چیزو سرسری بگیریم. دعوا می‌کنم یا میرم قهر. اون هی فکر میکنه من زیر سرم بلند شده یا چی! هی رو موبایلم سخت‌گیری میکنه. فکر میکنه خبریه. یه بار که مجبورم کرد پرینت بگیرم از خطم. منم برا اینکه بهش ثابت کنم اشتباه فکر میکنه این کارو کردم.

بسیاری از افراد، ترس و احساس ناامنی ناشی از تلفن همراه را گزارش دادند. این احساس یا در اثر یک اتفاق واقعی ایجاد شده یا این ترس وجود دارد که در آینده اتفاقی رخ دهد. ترس از خیانت و بی‌وفایی همسر و ترس از سوءاستفاده دیگران از اطلاعات شخصی همسر از راه فضای مجازی، دو مفهوم اصلی در این مقوله هستند. بخش دیگری از تجربه ترس که پاسخ‌گویان مرد به آن اذعان داشتند، این است که زرق و برق زندگی دیگران در شبکه‌های اجتماعی بر همسرشان تأثیر بگذارد، انتظاراتش از زندگی افزایش یابد و درنهایت از زندگی مشترک با ایشان دل‌زده شود. منصور ۴۸ ساله می‌گوید:

خانمم با خانم‌های فامیل همگی توی یه گروه دورهم‌اند. هر کی هر کاری می‌کنه اونجا عکسشو نشون میده. خواهرای خودم هستند که خب مسافرت زیاد میرن یا وسایل خونه عوض میکنن، عکساشو میزارن. خانمم به من نشون میده. منظورشم اینه که چرا ما نه؟! چرا من نه؟! چرا خواهرات داشته باشن من نه؟! برا اونها خوبه، برا من بد؟! بهش میگم اونا خودشون سر کار میرن، همگی دستشون تو جیب خودشونه. تو خانه‌داری منم

نداشته باشند و استفاده بیش از اندازه ایشان ضربه‌ای به وظایفشان در قبال خانواده وارد نکند، مصرف بیش از اندازه تلفن همراه مانند نوعی اعتیاد، سلامت روح و جسم ایشان را به خطر می‌اندازد و به همین دلیل نگران‌کننده است. هزینه‌های تلفن همراه نیز با اهمیت کمتر، گاهی با عنوان هزینه‌های ناموجه، واکنش همسران (در این پژوهش مردان) را برمی‌انگیزاند. همچنین، بروز رفتارهای تردیدبرانگیز مانند (رد تماس کردن در حضور همسر، صحبت نکردن با تلفن همراه در حضور همسر و در مقابل، صحبت با تلفن به دور از او، تمایل نداشتن به استفاده همسر از تلفن همراه وی و اعتقاد به شخصی بودن تلفن همراه حتی در ارتباط با همسر)، چند سیم‌کارته بودن و فعالیت زیاد در شبکه‌های اجتماعی نیز به ایجاد شک و تردید در وفاداری همسر منجر می‌شود. آرش ۳۵ ساله که به گفته خودش به دلیل استفاده ناخوشایند همسرش از تلفن همراه قصد جدایی دارد، می‌گوید:

من می‌بینم خانمم وقتی گوشیش زنگ میخوره میره تو اتاق با گوشی حرف میزنه. یه جوری آروم که من نشنوم. بهش میگم چرا؟ میگه می‌خوام با مامانم یا خواهرم حرف بزنم راحت نیستم! یا میگه با دوستم بودم. بعد میرم سر گوشیش می‌بینم شماره‌ای که باهاش حرف زده رو حذف کرده.

او در بخش دیگری از گفتگو می‌گوید:

من اوایل گوشی خودم از این ساده‌ها بود. نمیدونستم خانمم تو این شبکه‌های اجتماعی چه کار میکنه. وقتی گوشی هوشمند خریدم، دیدم اسم خودش رو توی پروفایل واتس‌آپش زده «تنها»... خب یه آدم متأهل باید اینجوری باشه؟! این باعث نمیشه که جنس مخالف رو به سمت خودش جذب کنه؟

روند زندگی متأهلی از دیگر مقولات تأثیرگذار بر اقدام به بومی‌سازی تلفن همراه است. این مقوله به دو دلیل اهمیت دارد: «تجربه ثبات در طول زندگی متأهلی» و «تجربه ترس و احساس ناامنی». با روایت داستان زندگی برخی زوج‌های جوان مشخص شد آنها که زندگی‌شان به لحاظ اقتصادی و شغلی نوسان بیشتری داشته است و ناسازگاری‌های بیشتری

مجازی از راه تلفن همراه خود به تعبیر مصاحبه‌شوندگان دچار هیجان و جذابیت بیش از اندازه می‌شود و به همان نسبت از مناسبات خانوادگی فاصله می‌گیرد.

سواد رسانه‌ای شناخت، مهارت‌ها و رفتارهایی است که حول محور وسایل دیجیتالی از جمله تلفن همراه هوشمند شکل می‌گیرد. در این پژوهش نیز این مقوله در معنای شناخت فرد از تلفن همراه (به‌ویژه هوشمند) و مهارت او برای استفاده کردن از آن به کار رفته است. فرانسیس^۱ (۱۳۸۹)، طراح این مفهوم را گیل‌لستر^۲ می‌داند. در برخی موارد مجهز نبودن فرد به سواد رسانه‌ای، آرامش و امنیت خاطر برای همسر وی را ایجاد می‌کند و فضای آزادانه‌تری را در شبکه‌های اجتماعی برای وی رقم می‌زند؛ زیرا ناآگاهی همسر از این پدیده، شکل‌گیری حساسیت، انتقاد و کنترل را مانع می‌شود. پوران ۴۵ ساله می‌گوید:

من که بچه‌ها می‌گن معتاد گوشی شدم. همش دسته. اینور اونور تو شهرهای مختلف دوست دارم، تو گروه‌ها با هم چت می‌کنیم. شوهرم سر درنمیاره که بخواد ببینه من چیکار می‌کنم. اصلاً گوشی خودشم بلد نیست پیامک باز کنه و بخونه. یه وقتایی غر میزنه که انقد چیکار می‌کنم با گوشی؛ ولی دیگه نمیتونه بیاد سر گوشیم. دیگه اینا (مردان مسن) نه حوصله این کارها رو دارن و نه میتونن یاد بگیرن.

تلفن همراه و چالش نقش مادری

اهمیت جنسیت در شکل‌گیری تجربه فرد از فرایند بومی‌سازی تلفن همراه تردیدناپذیر است. گفتگو با افراد به‌ویژه زوج‌های جوان نشان می‌داد در بسیاری موارد زنان برای حفظ حریم خانه و خانواده و رسیدگی به فرزندان، بیش از مردان به استراتژی‌های مدیریت تلفن همراه تن می‌دهند. آنها چه داوطلبانه یا با درخواست همسر به نوعی خودکنترلی در مصرف تلفن همراه روی می‌آورند. گفتنی است این زن‌ها نقش مادری خود را پس از مواجهه با پدیده تلفن همراه

راننده تاکسی‌ام! بعدشم فقط خداست که از کل و بنه زندگی بنده‌هاش خبر داره. تو که نباید چشمت پی تیر و تخته‌های اونها باشه.

اما درباره زنان، عاملی که احساس ترس یا ناامنی ایجاد می‌کند، تغییر در گرایش‌های جنسی همسر، کاهش میل جنسی به زن و در نتیجه، تجربه کم‌محلی است که زنگ خطر تلقی می‌شود.

برای مثال فاطمه ۳۳ ساله می‌گوید:

شوهرم که لاین رو نصب کرد و یه کمی اونجا فعال شد صدام در اومد. گفتم نمی‌خوام از این چیزا استفاده کنی. تو زن و بچه داری، این کارا مال تو نیست. من به شوهرم اعتماد کامل دارم؛ ولی خب اینا مردند، تنوع‌طلبین، خدای نکرده گول بخورن...

«سرمایه اطلاعاتی» و «جنسیت» فرد دو مقوله‌ای هستند که به‌طور خاص بر استراتژی‌های زوجین حول محور بومی‌سازی تلفن همراه تأثیر می‌گذارند. سرمایه اطلاعاتی خود شامل مفاهیمی مانند «دسترسی‌ها» (به تلفن همراه هوشمند، اینترنت بی‌سیم و پرسرعت در خانه) و «سواد رسانه‌ای» می‌شود.

تلفن همراه بیشتر به دلیل هوشمندبودنش برای همسران دغدغه‌آفرین است. نکته مهم این است که آیا زن و شوهر هر دو از تلفن همراه هوشمند استفاده می‌کنند یا خیر. بیشتر اوقات یک طرف رابطه، قبل از دیگری صاحب تلفن همراه هوشمند شده که روایت خاص خود را داشته است و به محض اینکه دیگری نیز صاحب گوشی هوشمند شده تعاملات، قوانین و تجارب جدیدی شکل گرفته و نظم پیشین برهم خورده است. گفتنی است میزانی که فرد از تلفن همراه هوشمند استفاده می‌کند بر تجارب وی از نقش تلفن همراه در زندگی مشترک تأثیرگذار است؛ زیرا یافته‌ها نشان می‌دهد وقتی فرد برای نخستین بار صاحب گوشی هوشمند می‌شود در اثر هیجان و کنجاوی زیاد تا مدتی بیش از اندازه با آن سرگرم می‌شود. امری که افراد حتی درباره خودشان هم به آن اعتراف می‌کردند و آن را اعتیاد می‌دانستند.

وجود اینترنت پرسرعت در خانه، آن را به مکانی تبدیل می‌کند که فرد با دسترسی پرسرعت و نامحدود به فضای

¹ Francis

² Gilster

بازتولید می‌کنند. برای مثال پری ۲۹ ساله می‌گوید:

من قبل از اینکه باردار بشم تازه گوشی اندروید خریدم و خیلی باهاش سرگرم بودم. بعد که باردار شدم، همسرم گفت که گوشی اشعه داره و شاید برای بچمون بد باشه و بهتره استفاده نکنم. خودمم همین فکرو کردم. دیگه کنار گذاشتم، بعدم که بچه اومد دیگه درگیر بچه. بعد یه مدت باز از اندروید استفاده می‌کردم؛ ولی شوهرم می‌گفت پس بچه چی و... دیدم خب راست می‌گه. بچم بیشتر به من احتیاج داره. الانم که دیگه اصلاً گوشی ندارم. گوشیم دسته شوهرمه.

در کنار سرمایه‌ اطلاعاتی و جنسیت، سه مقوله عام زمینه‌ای یعنی «منش مذهبی زوجین»، «ساختار خانواده»، و «زمینه‌های پیش / پس از ازدواج» نیز بر شکل‌گیری استراتژی‌های بومی‌سازی تلفن همراه تأثیرگذارند.

به نظر می‌رسد زوجینی که اعتقادات مذهبی محکم‌تری دارند، چارچوب‌های دقیق‌تری برای رفتارهای فردی در خانواده دارند و این قواعد و چارچوب‌های ضابطه‌مند بر تلفن همراه تأثیر می‌گذارد که یک وسیله جریان‌ساز در خانواده‌هاست. گویا این همسران اعتماد بیشتری به یکدیگر دارند و امکان خدشه‌دار شدن اعتماد و ثبات زندگی‌شان کمتر است؛ در نتیجه، آنها کمتر چالش‌های مربوط به تلفن همراه را تجربه می‌کنند. زهرا ۵۰ ساله می‌گوید:

من و همسرم هر دو مذهبی هستیم، مسجدی و هییتی. ما هیچ‌وقت بابت موبایل مشکلی نداشتیم. کسی چیزی رو از کسی پنهان نمی‌کنه. همیشه همه گوشیاشون روی میزه، هر کس می‌خواد برمیداره. گاهی همسرم گوشیشو می‌ده من برم بیرون، گاهی اون گوشی منو برمیداره استفاده می‌کنه. به نظر من اعتقادات مذهبی خیلی مهمه. اصلاً بچه‌های آدم هم تحت‌تأثیر همین چیزا قرار می‌گیرن و آسیب‌پذیریشون از موبایل کمتر میشه.

ساختار خانواده از دو جهت بر شکل‌گیری تجربه زوجین از تلفن همراه مؤثر است؛ به لحاظ جمعیتی و همچنین سازوکار توزیع قدرت در خانواده. در بُعد جمعیتی داشتن فرزند نقش مهمی در شکل‌دهی به تصورات افراد نسبت به تلفن همراه و البته رابطه همسران با یکدیگر دارد. وجود

فرزند در خانواده به معنای افزایش مسئولیت‌های زن در نقش مادری است؛ بنابراین در تعداد چشمگیری از موارد مشاهده شد که فرزند آوری به معنای کاهش استفاده مادر از تلفن همراه (به صورت اختیاری یا به اجبار مرد خانواده) است. عباس ۳۷ ساله می‌گوید:

خانم من دو تا پسری بچه شیطان داره، باید اول حواسش به اونا باشه. مجرد نیست که بخواد عین این دخترا همش گوشی به دست با این و اون وقت گذرونی کنه. من بهش میگم به جا این کارا به بچه‌ها برس. به خونه و زندگی برس. چون من بیشتر وقتم رو بیرون می‌گذرونم توانشو ندارم وقتی برمیگردم خونه با این دو تا بچه سر و کله بزنم.

اما در مقابل، دست‌کم در نمونه بررسی شده این پژوهش، کمتر موردی پیدا شد که در مقابل خواست زن از شوهر برای تقسیم وقت بین تلفن همراه و فرزند پاسخ مثبتی دریافت شده باشد.

برخی از «متعین‌های زمانی» نیز بر تجربه همسران از تلفن همراه تأثیر چشمگیری دارد. به نظر می‌رسد سن زوجین و به دنبال آن تعداد سال‌هایی که از زندگی مشترکشان می‌گذرد بر شکل‌دهی تجربه زوجین از تلفن همراه تأثیر چشمگیری دارند. زوج‌هایی که سال‌های کمتری از ازدواجشان می‌گذرد، چالش‌های بیشتری در باب استفاده از تلفن همراه دارند. شاید به این دلیل که زوج‌های جوان هنوز به لحاظ زندگی زناشویی به ثبات نرسیده‌اند و مواجهه آنها با تلفن همراه، حساسیت برانگیز است. همچنین نسل زوج‌های جوان، پیش از ازدواج نیز تلفن همراه را به صورت جزء جدانشدنی از سبک زندگی تجربه کرده‌اند؛ در حالی که برای قدیمی‌ترها این‌طور نبوده است.

تشکیل و تحکیم خانواده بر پایه قدرت زن یا مرد بر شکل‌گیری تجربه تلفن همراه تعیین‌کننده است؛ یعنی فردی که در زندگی مشترک قدرت بیشتری برای تصمیم‌گیری دارد، درباره تلفن همراه نیز قدرت و حق بیشتری برای قانون‌گذاری و کنترل دارد. برآورد کلی ما این است که تلفن همراه به خودی خود نمی‌تواند ساختار قدرت در یک خانواده را برهم زند؛ بلکه بیشتر ابزاری است در دست فرد قدرتمند تا به

کاراش. دم به دقیقه با گوشیه. باورتون میشه غذا درست نمیکنه؟! همه خواب و خوراکش موبایلشه. باهاشم حرف می‌زنی میگه به تو ربطی نداره... من اگر بخوام ازدواج مجدد داشته باشم دیگه اشتباه قبلم رو تکرار نمی‌کنم. به حرف خانواده‌ام گوش نکردم و باهاش ازدواج کردم!

شیوا ۲۸ ساله که ناراضی از زندگی زناشویی است می‌گوید:

من میدونم که شوهرم عضویه سری کانال‌ها و گروه‌های مثبت ۱۸ هست. فیلم و عکس و اینجور چیزا. بعضی وقتا میاد بیرون دوباره عضو میشه، هر چی جدید گذاشتن میبینم و دوباره لفت میدم! من کاریش ندارم، برام مهم نیست، هر کاری میخواد بکنه. هر چقدر می‌خواد اینا رو ببینه، فقط کاری به من نداشته باشه، سراغ من نیاد. نه اینکه تازه بخواد از اونجا درس بگیره و ...

رویارویی همسران با تلفن همراه باتوجه‌به شرایط هر خانواده که در بخش‌های پیشین به آنها اشاره شد، تعاملاتی را در پی خواهد داشت که افراد برای مدیریت این پدیده انجام می‌دهند. مقوله‌های مربوط به این بخش در چهار دسته کلی جای گرفتند؛ «استراتژی‌های پیشگیری از چالش»، «مدیریت احساس نبود اطمینان»، «الگوهای نوظهور کنترل» و «نجات اتاق خواب».

دو راه حل برای یک مسأله: از مذاکره تا وعده‌های سرخرمن

در هر خانواده‌ای زن یا شوهر می‌داند که چگونه استفاده کردن از تلفن همراه با واکنش همسر روبه‌رو خواهد شد؛ بنابراین، خود به‌صورت خودجوش سعی می‌کند به شیوه‌هایی مانع از بروز واکنش منفی دیگری شود و به نوعی از ایجاد چالش پیشگیری کند. این استراتژی‌ها در سه دسته «ضربتی»، «نمادین» و «تعاملی» طبقه‌بندی می‌شوند. در استراتژی ضربتی به محض اینکه فرد اشاره‌ای از فرد مقابل دریافت می‌کند که نشان‌دهنده نارضایتی است، تلفن همراه را خاموش می‌کند تا به قولی آتش را در نطفه خاموش کرده باشد. مرجان ۴۰ ساله می‌گوید:

در مقایسه با شوهرم، من بیشتر از موبایل استفاده

اعمال قدرت خود ادامه دهد؛ البته جنبه دیگر قضیه این است که در موارد بسیاری، توانایی استفاده از تلفن همراه (سواد رسانه‌ای) به منبعی برای اعمال قدرت تبدیل می‌شود و یکی را نسبت به دیگری مزیت می‌بخشد. حمید ۳۶ ساله می‌گوید:

خانمم ماشاا... غر زیاد میزنه. این کارو بکن، اون کارو نکن. هی میگه چرا انقد گوشی دستته. خب من نمیتونم گوشی رو بزارم کنار. در روز فقط چند ساعت خونه هستم، این گوشی هم کارمه هم تفریحمه. موبایل خیلی خوبه دیگه آدم دستشه. کنترلش دست خودشه. مثلاً مردها هستن همش کنترل تلویزیون دستشونه. ما مردها می‌خوایم همیشه کنترل همه چی دستمون باشه. ولی متأسفانه آخرش همیشه کنترل این خانما رو دست گرفت!

«تیپ ازدواج» (ازدواج از راه آشنایی خانواده‌ها یا آشنایی دو زوج)، «همگن بودن زوجین» و «رضایت آنها از ازدواج»، زمینه‌های پیش / پس از ازدواج هستند و همچنین نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری این تجربه دارند. به نظر می‌رسد زوجین جوانی که ازدواجشان از راه آشنایی دو نفره شکل گرفته و آشنایی از راه خانواده‌ها نبوده است، چالش‌های بیشتری را در ارتباط با تلفن همراه تجربه می‌کنند که شاید به دلیل احساس ترس بیشتر این افراد نسبت به ازدست‌رفتن رابطه‌شان باشد. همچنین، زوجینی که به لحاظ میزان تحصیلات و اعتقادات مذهبی و باور به ارزش‌های سنتی و مدرن از یکدیگر فاصله بیشتری دارند و به‌عبارتی همگن نیستند با احتمال بیشتری به استراتژی‌های بومی‌سازی تلفن همراه روی می‌آورند. رضایت از زندگی مشترک، عامل بسیار مهمی است و نقش سرنوشت‌سازی در این فرایند دارد. بابک ۳۰ ساله که به هنگام گفتگو تا مرز جدایی از همسر پیش رفته بود می‌گوید:

خودم پیداش کردم. یه بار تو خیابون سوار ماشینش کردم. با هم دوست شدیم. اونم خیلی پیگیر بود. همون وقت رفت خونه زنگ زد. دیگه ازدواج کردیم. خانواده‌ام خیلی مخالف بودن. چون یکی دو سال از من بزرگتره. اینکه هیچی، ولی اینکه همسرم ازدواج دومش بود. شوهر قبلیش فوت کرده... الان خب خیلی آزارم میدم

به موقع همسر خود از تکرار چالش‌ها جلوگیری کند. برخی دیگر برای پیشگیری از حساس شدن دیگری، محتویات تلفن همراه خود را به صورت داوطلبانه به وی نشان می‌دهند و او را از کم و کیف روابط خود در شبکه‌های اجتماعی آگاه می‌کنند.

عاطفه ۳۴ ساله می‌گوید:

به نظرم مردا حق دارن که یه کم حساس باشن رو موبایل خانماشون. من خودم رمز رو گوشیم نگذاشتم تا شوهرم هر وقت می‌خواد بره سر گوشیم. از نظر من اشکالی نداره. خودش هی گفت رمز رو گوشیت بگذار که اگه گم شد کسی نتونه بره اطلاعاتت رو ببینه. بعدم من خودم همه چیزو به شوهرم میگم. کی چی گفته، چیکار کرده، کجا رفته. تو گوشیم همه چیزو بهش نشون میدم. اونم همین طوره. وقتی از سرکار میاد خونه همه چی رو گزارش میده؛ اینکه کی بهش زنگ زده و اینها...

گفتنی است بین میزان چالش‌برانگیزبودن تلفن همراه و استفاده از استراتژی‌هایی برای حل آن ارتباط وجود دارد؛ بدین ترتیب کسانی که اختلاف بیشتری حول محور تلفن همراه دارند، بیشتر از نوع ضربتی و نمادین و کسانی که در این حوزه و در مجموع اختلاف کمتری دارند از نوع استراتژی تعاملی استفاده می‌کنند.

برخی افراد از پیامدهای منفی تلفن همراه برای زندگی مشترکشان ترس دارند و به نوعی درصدد مدیریت این ترس برمی‌آیند. این مدیریت به صورت «انفعالی» یا «فعالانه» انجام می‌شود. مدیریت انفعالی به دو شیوه توجیه و فراقتنی و مدیریت فعالانه با راهبردهای معطوف به خود یا همسر انجام می‌شود.

در مدیریت انفعالی، فرد به هنگام تجربه ترس با انکار وجود مسئله جدی، بی‌فایده دانستن اقدام یا دلیل تراشی برای رفتار همسر که آنها را به ترس انداخته است به نوعی آن را توجیه می‌کند و صورت مسئله را حداقل به صورت موقت پاک می‌کنند. مثل پرستو که می‌گوید:

یه وقتی می‌بینم تو گوشی شوهرم فیلم‌های مثبت ۱۸ هست. اینا رو یه سری از دوستاش براش میفرستن؛ البته قبل از اینکه این گوشیا (هوشمند) رو هم داشته باشه بازم از این فیلما داشت. بعضی وقتا نگرانم. خودش میگه من اصلاً اینا رو نمی‌بینم؛ ولی خب چرا دانلود می‌کنه؟! میگم

می‌کنم. یه وقتی شوهرم میاد خونه میبینه من و دخترا سرمون تو گوشیه و داریم یه چیزی می‌بینیم و می‌خندیم. میگه باز ما اومدیم تو این خونه. منم همون وقت گوشی رو خاموش می‌کنم که دیگه وسوسه نشم برم سراغش. میگم حالاست که صداسش در بیاد.

در حالت نمادین، فرد به تکنیک‌هایی مانند توجه نمادین و وعده نمادین روی می‌آورد و به اصطلاح «وعده سر خرمن» می‌دهد. گویا توجه نمادین، حاصل قانون یا هنجار از پیش تعیین شده است. کسی که نمی‌تواند در لحظه از قانون و هنجار پیروی کند به شیوه‌ای نمادین درصدد پیشگیری از اعتراض فرد مقابل برمی‌آید و با کنش‌هایی مانند نگاه کردن به فرد مقابل، سر تکان دادن و خندیدن طوری وانمود می‌کند که انگار همه حواسش به اوست و به تلفن همراه نیست. وعده‌های نمادین، بسیار شایع هستند و بیشتر عملی نمی‌شوند. قول و قرارهایی نظیر «از فردا کمتر از موبایل استفاده می‌کنم»، «دیگر موبایلم را به اتاق خواب نمی‌آورم» و نظایر آن. فرید ۳۶ ساله می‌گوید:

به خانم میگم به جا این کارها (چرخیدن در گروه‌های تلگرام) به سر و وضع زندگیت برس. بیشتر وقتا من لباسم اتو نداره. میگه کاری به موبایل نداره. یادم میره اتو کنم. هر دفعه میگه این دفعه شارژ اینترنتم تموم بشه دیگه نت نمی‌خرم. باز می‌بینم من سر کارم پیام داده «فرید! برام شارژ بفرست!»

پریا ۲۹ ساله می‌گوید:

وقتی باهاش حرف می‌زنم سرش تو گوشیه، گاهی سرشو بلند میکنه یه تکونی میده که یعنی حواسم به توئه. بهش میگم من چی داشتم می‌گفتم، یه چیزی دست و پا شکسته تحویل میده. گاهی رو تخت خوابمون گوشی دستشه. کنار من هست؛ ولی نیست. فکر و ذهنش جای دیگه است.

و در نهایت افراد از راه استراتژی‌های تعاملی سعی می‌کنند چالش‌های مربوط به تلفن همراه را با همسرشان حل و فصل کنند و هم‌زمان انتظارات خود را به تحقق برسانند. در صورت این، چنانچه تصور غلط یا سوءتفاهمی راجع به مصرف تلفن همراه وجود داشته باشد، فرد سعی می‌کند با آگاه‌سازی

لابد چیزی باهاش نیست. همشون (مردها) این چیزا رو می‌بینند. بالاخره اگه چیزی باهاش باشه من از راه‌های دیگه می‌فهمدم...

در مدیریت فعالانه، افراد رفتارهایی معطوف به خود یا فرد مقابل انجام می‌دهند. آنها با چک کردن گوشی دیگری (به صورت پنهان یا آشکار)، چک کردن روابط شبکه‌های اجتماعی، حذف برخی اکانت‌ها، دیدن تصاویر ذخیره شده در گوشی و خط و نشان کشیدن برای همسر به صورت فعالانه بر احساس ناامنی خود غلبه می‌کنند. در مقابل، برخی دیگر سعی می‌کنند این مشکل را از طرف خودشان حل و فصل کنند. در واقع آنها استفاده خود از تلفن همراه را مدیریت می‌کنند تا همسرشان نیز به تبع آنها و به شیوه آنها از تلفن همراه استفاده کند یا حداقل بهانه‌ای برای توجیه کردن مصرف افراطی از تلفن همراه نداشته باشد. پری ۲۸ ساله می‌گوید:

برای اینکه شوهرم وقتی میداد خونه خیلی سرگوشی نباشه من خودم سرگوشیم نمیرم. یعنی جلوی اون سرگوشیم نمیرم؛ چون اگه من بشینم سرگوشی اون هم صد درصد گوشه‌گیری رو دست میگیره. برای همین کارهامو با گوشه‌گیری قبل اینکه بیاد انجام میدم.

تلفن همراه و اشکال نوظهور مچ‌گیری

تغییر دادن الگوهای کنترل حول محور تلفن همراه یا به عبارتی کنترل موبایلی پدیده‌ای است که به راه‌های مختلف در بین همسران مشاهده می‌شود. این کنترل‌ها را فردی بر فرد دیگر با برقراری تماس، بررسی تلفن همراه همسر یا وضع قانون برای استفاده از تلفن همراه اعمال می‌کند. الگوهای کنترل در سه مقوله دسته‌بندی می‌شوند. «کنترل سلبی (با ایجاد محدودیت و محرومیت)»، «کنترل ایجابی (با هنجارسازی و قانون‌گذاری)» و «کنترل نامحسوس (با هک کردن)».

در کنترل سلبی تحدیدی، فرد، استفاده همسر از تلفن همراه را به لحاظ میزان دسترسی به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی محدود می‌کند و در حالت شدیدتر با حذف دسترسی، همسر را تحریم می‌کند. در هر دو مورد، کنترل به لحاظ دسترسی و محتوایی انجام می‌شود. فریده ۲۸ ساله می‌گوید:

گاهی شوهرم میره سرگوشیم، میره تو گروه‌ها، گروه‌های دوستیم همه پیام رو میخونه، بعد میداد میگه این کیه؟ اون کیه؟! یه وقتایی بعضی اکانت‌ها رو حذف میکنه از دفترچه تلفنم تا از توی تلگرام و اینها هم حذف بشن. الانم که برداشته واتس‌آپم رو حذف کرده، میگه یکیش (تلگرام) کافیه رو گوشیت باشه.

پریا ۲۹ ساله نیز می‌گوید:

پیش اومده یه مدت شوهرم گوشیمو ازم گرفته بود نمی‌داد. سر اینکه گفته بود عکس خودتو نگذار روی پروفایلت توی این شبکه‌ها. منم گذاشته بودم اینستاگرام. همین بهوش شد که گوشه‌گیری رو بگیره. بعد تقریباً ۲۰ روز گوشیمو داد. گذاشته بود تو داشبورد ماشین.

کنترل ایجابی به دو گونه قانون‌گذاری و هنجارسازی انجام می‌شود. در قانون‌گذاری، فرد از موضع قدرت برای دیگری قانون‌سازی می‌کند و به صلاح دید خود آن فرد را به رعایت آن قانون ملزم می‌کند. در هنجارسازی، وضع متفاوت است؛ بدین ترتیب که زوجین به صورت توافقی برای پیشبرد فرهنگ صحیح استفاده از تلفن همراه و هم‌زمان بهبود روابط متقابل خود هنجاری را وضع می‌کنند و هر دو متعهد به رعایت آن می‌شوند. رؤیا ۲۷ ساله می‌گوید:

ما جفتمون دائم به هم غر می‌زنیم که چرا انقدر سر موبایلی. چندوقت پیش یه سخنرانی گوش می‌کردیم درباره همین قضیه و اینکه زوج‌ها توی اروپا چطور موبایل رو مدیریت می‌کنند و حتی توی خونه‌هاشون اینترنت پرسرعت ندارند؛ زیرا معتقدند اون فقط برای کاره. دیگه ما هم تصمیم گرفتیم جفتمون کمتر وقت بگذاریم روی موبایل. من از خیلی گروه‌ها و کانال‌های تلگرام اومدم بیرون. همسر من انشا... کم میکنه مصرفشو!

و اما مورد آخر، کنترل نامحسوس است که از پدیده هک کردن حکایت دارد. در میان شرکت‌کنندگان در پژوهش، دو مورد از این استراتژی استفاده کردند؛ اما موارد دیگری نیز بودند که به به‌کارگیری آن تمایل داشتند. این دو مورد بیشتر در اثر ضعف سواد همسرشان از تلفن همراه توانسته بودند بدون اینکه وی متوجه شود، تلفن همراه او را هک کنند تا به هدف خود برسند که از آن با عنوان «مچ‌گیری» یاد می‌کردند. صدف ۳۱ ساله می‌گوید:

شارژم بکنه اگه لازم شد. بهش میگم لاقل دیگه شارژر تو اتاق خوابمون نزن خوب نیست. دیگه یه کم به هم چشم غره میریم تا اینکه هیچ کدوم از رو نمیریم. اون گوشی رو از دست من می‌گیره میگه بسه دیگه! منم گوشی اونو می‌گیرم!

از عاشقانه‌های موبایلی تا کارآگاه بازی

تلفن همراه به‌گونه‌ای با هویت افراد گره می‌خورد که به منبعی پر از علائق، ارزش‌ها و الویت‌های فرد تبدیل می‌شود؛ بنابراین، آگاهی از محتویات تلفن همراه همسر، زمینه‌ساز افزایش و تعمیق شناخت زوجین نسبت به علائق، دیدگاه‌ها و باورهای یکدیگر می‌شود. همچنین، چگونگی استفاده از تلفن همراه نیز نشانه‌های زیادی در اختیار همسران قرار می‌دهد. شاید این روزها بحث درباره دیدگاه‌های افراد نسبت به تلفن همراه به سوژه‌ای برای گفتگوی قبل از ازدواج نیز تبدیل شده باشد.

در برخی موارد ممکن است این شناخت به عمیق شدن رابطه عاطفی این دو منجر شود؛ به‌طوری‌که فرد احساس خوشایندی می‌کند از اینکه همسرش در استفاده از شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه (که آمیخته با آزادی بیشتر است)، همچنان به ارزش‌های زندگی مشترک، وفادار و به مسئولیت‌های نقش همسری پایبند است.

تلفن همراه از دو راه، وسیله‌ای برای بیان عواطف و احساسات زوجین است؛ تلفن همراه در قالب یک شیء و ابزار ارتباطی. در بسیاری موارد، افراد، تلفن همراه (به‌ویژه تلفن همراه هوشمند) را برای هدیه‌دادن به همسرانشان انتخاب می‌کنند. ذخیره کردن شماره تلفن همسر با نامی عاشقانه، استفاده از عکس‌های دو نفره در پس‌زمینه صفحه نمایش و استفاده از عکس‌های دو نفره در پروفایل‌های شبکه‌های اجتماعی از مصادیق ابراز علاقه به همسر با تلفن همراه به‌عنوان یک ابژه هستند. این رفتارهای عاشقانه از نوع موبایلی، خوشایند همسر قرار می‌گیرد و اعتماد وی را بیش از پیش جلب می‌کند و شکل‌گیری تجربه موبایل‌هراسی را در او کاهش می‌دهد. بنا به روایت مشارکت‌کنندگان، افراد ترجیح

چند وقته گوشی شوهرم رو هک کردم. بهش مشکوک شده بودم که با کس دیگه‌ای هست. یه روز کنار خودش رو تخت دراز کشیده بودم. اون سر گوشیش بود منم کارمو شروع کردم. خیلی عادی با گوشیم کار می‌کردم. اونم خیلی هیجان‌زده بود، همون موقع داشت با دختره چت می‌کرد. کلاً گیجه. الان هر چی پیام ردوبدل میکنن میاد روی گوشیم. دیگه شکم برطرف شد. من که می‌خوام طلاق بگیرم اینا برام حکم سنده. منتظر چنین چیزایی بودم.

نجات اتاق خواب

نجات اتاق خواب به دلیل اهمیتی که در روابط همسران دارد، مقوله‌ای جداگانه در نظر گرفته شد. یافته‌ها نشان می‌دهند تلفن همراه، بسیاری از مناسبات مربوط به اتاق خواب همسران را تغییر داده و در مجموع بر هویت اتاق خواب تأثیر گذاشته است. تنها دلیل این دگرذیسی در تلفن همراه جستجو می‌شود؛ اما باید اعتراف کرد تلفن همراه در کنار عوامل دیگر به‌خصوص وجود کودک، اتاق خواب زوجین را دگرگون کرده است. از مصادیق اهمیت این موضوع این است که مصاحبه‌شوندگان به این موضوع اشاره کردند و از ورود تلفن همراه به اتاق خواب و در واقع حریم روابط خصوصیشان شکایت داشتند. به همین دلیل زوجین احساس می‌کنند لازم است تلاش آگاهانه‌ای برای مدیریت این پدیده در اتاق خوابشان داشته باشند. این تلاش با اصلاح خود و دیگری صورت می‌گیرد؛ البته بدون تردید، رضایت زوجین از زندگی متأهلی به‌ویژه روابط عاطفی و زناشویی بر این عامل تا حد زیادی تأثیر گذاشته است. مریم ۲۸ ساله می‌گوید:

ما ۳ ساله به‌خاطر بچمون شب‌ها با هم نمی‌خوابیم. به‌خصوص الان که بچه دیر می‌خوابه. شوهرم زودتر میره می‌خوابه؛ چون صبح زود باید بره سر کار. من با بچه بیداریم میریم تو اتاق دیگه تا ۳-۲. بچه بازی می‌کنه منم سرگرم موبایلم. ما اتاق خوابمون رو به وقت دیگه‌ای منتقل کردیم.

رؤیا می‌گوید:

وقتی میریم اتاق خواب جفتمون با گوشی میریم. اون (همسر) که دیگه شارژرشم با خودش میاره تا هم‌زمان

انجام می‌دهد به تعمیم و ساخت یا تقویت کلیشه‌های جنسیتی منجر می‌شود. برخی از این عقاید قالبی از قبل موجود و تقویت شده‌اند و برخی از تلفن همراه سربرآورده‌اند. اعتقاد خانم‌ها به اینکه «مردها بیشتر چشم و گوششان می‌جنبند و تنوع طلب هستند»، «مردها فقط بلدند به زن‌هایشان گیر بدهند ولی خودشان هر کاری بخواهند می‌کنند» و «همه مردها همین‌طورند، همش به زن‌هایشان می‌گویند آنقدر با موبایل چکار می‌کنی» و اعتقاد آقایان به اینکه «زن‌ها خیلی آسیب‌پذیرند و ممکن است در فضای مجازی گول بخورند»، «زن‌ها دهن‌بین و ظاهرین هستند و زرق و برق دروغین زندگی دیگران در شبکه‌های اجتماعی بر آنها تأثیر می‌گذارد»، «زن‌ها به دلیل بیکاری درخانه، دائم مشغول تلفن همراهشان هستند»، «ما مردها بیشتر استفاده‌ی کاری از تلفن همراه می‌کنیم ولی تلفن همراه برای زن‌ها شده اسباب بازی» و «زن‌ها همش دنبال این هستند که ببینند کی تو گروه‌ها چه چیزی گفته، کجا رفته و ...»، از جمله این موارد هستند. بر ساخت این کلیشه‌ها در بسیاری خانواده‌ها در نهایت سلطه‌ی مردانه را بازنمایی می‌کند.

همچنین، ما با شکل‌گیری «خرده‌فرهنگ زن خانه‌دار و تلفن همراه» روبه‌رو هستیم که بیشتر بر ابعاد سازنده‌ی تلفن همراه در زندگی زوجین به‌ویژه زنان اشاره دارد. گویا تلفن همراه امکانات و فرصت‌های زیادی برای زنان خانه‌دار قرار می‌دهد و به نوعی هر آنچه آنها پیش از این محدودیت تلقی می‌کردند تا حدودی با امکانات تلفن‌های هوشمند کاهش می‌یابد. تلفن همراه به‌مثابه دریاچه‌ای به دنیا‌های دیگر در زندگی روزمره‌ی این زنان نقش فراغتی بازی می‌کند، هویت آنها یعنی زن خانه‌دار بودن را تقویت می‌کند و برای بیان خود و توانایی‌های خود و گسترش تعاملات اجتماعیشان فرصتی مهیا می‌کند. زنان و مردان، این فرصت را عاملی در راستای افزایش رضایت زنان از زندگی و در نتیجه، افزایش آرامش زوجین تلقی می‌کنند. در ادامه، یافته‌های حاصل از این پژوهش با الگوی پارادایمی نمایش داده می‌شوند.

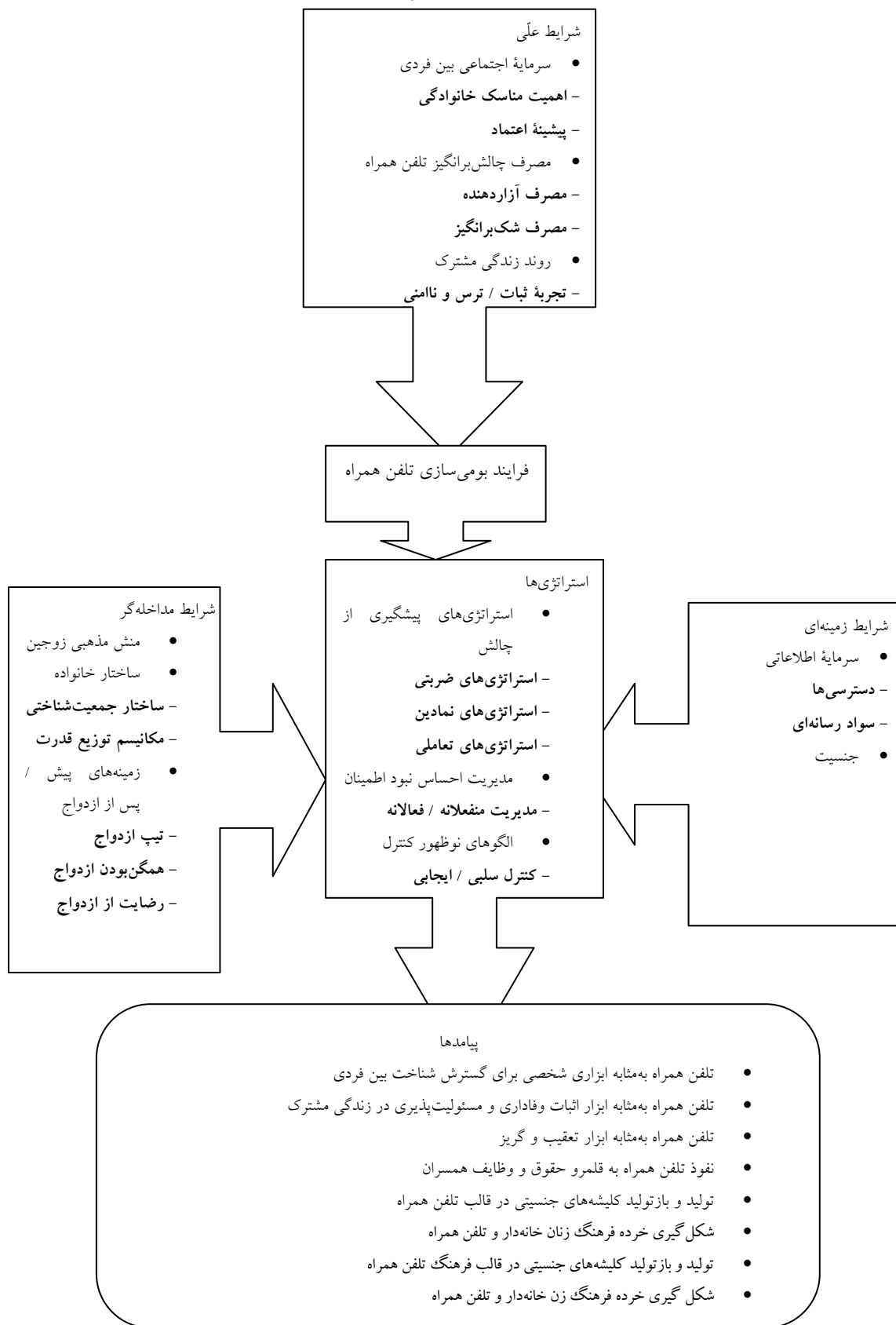
می‌دهند عشق و علاقه‌ی کلامی خود را نسبت به همسرشان چهره به چهره بیان کنند، مگر به دلایلی که برای مدت زمان کوتاهی از یکدیگر دور باشند که در این شرایط تلفن همراه به‌صورت ابزاری عاطفی استفاده می‌شود؛ البته به‌کارگرفتن تلفن همراه به‌صورت ابزار عاطفی تا حد زیادی با سن افراد و مدت زمان زندگی مشترکشان رابطه دارد.

در مواردی دیگر تلفن همراه ممکن است به ابزار تعقیب و گریز میان زوجین تبدیل شود. این تعقیب و گریز با شدت کم یا زیاد در همه‌ی مراحل زندگی، این دو را همراهی می‌کند. پنهان‌کاری، غر زدن، بهانه‌گیری، بدبینی، تلاش برای میچ‌گیری و آتوگرفتن، سرزنش و نقد و بد زبانی از مصادیق این جریان هستند.

نفوذ زیاد تلفن همراه در زندگی روزمره در قلمروهای مختلف نظیر کار، فراغت و زندگی خانوادگی باعث شده است این وسیله، موضوع بسیاری باید و نبایدها، حقوق، انتظارات و وظایف قرار بگیرد. همان‌طور که پیش از این گفته شد زوجین با توجه به مقتضیات زندگی مشترکشان به راه‌های مختلف و با شدت کم یا زیاد به انطباق ارزش‌ها و ایستارهای ملازم با تلفن همراه با زندگیشان تمایل دارند؛ بنابراین، آنها در طول مواجهه با ابعاد این تکنولوژی و تأثیراتش بر روابطشان به مرور با نحوه‌ی استفاده و دیدگاه‌های یکدیگر راجع به تلفن همراه آشنا می‌شوند و مطابق آن از یکدیگر انتقاد می‌کنند و انتظار دارند طبق هنجار وضع‌شده آنها رفتار کند. برای مثال «همیشه در دسترس بودن» موردی است که زوجین از یکدیگر انتظار دارند. به نظر آنها بخشی از حقوق یک فرد در زندگی مشترک این است که هر گاه با همسرش تماس گرفت وی پاسخ دهد در غیر این صورت و در صورت تکرار و پاسخ‌ندادن، فرد دچار نگرانی، تنش، عصبانیت و بدبینی می‌شود.

از دیگر پیامدهای مواجهه همسران با تلفن همراه تولید و بازتولید کلیشه‌های جنسیتی، این بار در قالب تلفن همراه است. نارضایتی‌هایی که نسبت به نحوه‌ی استفاده از تلفن همراه وجود دارد و تلاش ناکامی که همسر برای برطرف کردن آنها

الگوی پارادایمیک حاصل از یافته‌های پژوهش

بحث و نتیجه

نفوذ تکنولوژی‌های ارتباطی نظیر تلفن همراه در خانواده‌های معاصر و پیامدهای ناشی از مصرف آن مانند بی‌مکان و زمان‌شدن ارتباط، رشد فردیت و درهم آمیخته‌شدن کار و فراغت، ما را بر آن می‌دارد که در تحلیل خانواده معاصر بیش از پیش بر اهمیت این تکنولوژی تأکید کنیم. همان‌طور که بک و بک^۱ (2014) می‌گویند جامعه‌شناسی خانواده به تحولات خانواده جدید، کمتر پرداخته که از رشد مفهوم جهانی‌شدن و جهانی‌اندیشیدن ناشی است؛ بنابراین، تلفن همراه به‌مثابه وسیله‌ای که در راستای جامعه‌پذیری افراد و پیوند با جهان اطراف با قدرت در این مسیر پیش می‌رود یکی از ارکان شناخت خانواده مدرن یا پسامدرن محسوب می‌شود.

تلفن همراه به تعبیری، فرهنگی‌ترین تکنولوژی است که در هر کشور، فرهنگ، مذهب و حتی خانواده، قوائد و اصول کاربردی ویژه خود را دارد. نوع فرهنگ حاکم بر هر نهادی بایدها، نبایدها، نمادها و معانی رمزداری پیرامون مصرف تلفن همراه ایجاد می‌کند که این فرایندها را اعضای آن نهاد به رسمیت شناختند. در عصر حاضر تلفن همراه به سبب نفوذ فوق‌العاده در تعاملات بین فردی در خانواده و تأثیر بر شکل‌گیری سبک زندگی جدید همراه با فرایند هویت‌یابی متفاوت، چالش‌برانگیزترین تکنولوژی رسانه‌ای محسوب می‌شود.

در این پژوهش، معانی و فرایندهای ناشی از مصرف تلفن همراه در روابط بین همسران مطالعه شده است. در همین راستا با به‌کارگیری روش نظریه زمینه‌ای، ۲۴ مصاحبه عمیق با افراد در نقش‌های زن و شوهری در شهر اصفهان انجام شد. یافته‌های برگرفته شده از مصاحبه‌ها نشان داد بافت خانواده و روابط پیشینی همسران بر نحوه رویه‌رو شدن آنها با تلفن همراه و انطباق با تلفن همراه تأثیرگذار است. به تعبیر کاستلز، الگوی روابط خانوادگی، تعیین‌کننده الگوی مصرف تلفن همراه در خانواده است؛ بنابراین، چنانچه رابطه همسران از پیش، پروبلماتیک باشد، احتمال زیادی وجود دارد که تلفن همراه به تشدید این وضعیت منجر شود. در مقابل، چنانچه بار عاطفی و

عاشقانه رابطه زوجین از پیش سنگینی کند، همسران، تلفن همراه را به‌مثابه ابزار مراقبت و توجه استفاده می‌کنند.

بومی‌سازی تلفن همراه، مقوله هسته این فرایند است و نشان می‌دهد چگونه سه عامل سرمایه اجتماعی بین همسران (اجرای مناسب خانوادگی و اعتماد)، مصرف چالش‌برانگیز تلفن همراه یکی از همسران (که گاهی شک‌برانگیز اطلاق می‌شود) و روند زندگی مشترک (میزان ثبات یا احساس ترس و ناامنی) افراد را به انطباق تلفن همراه با زندگی مشترکشان وادار می‌کند. اصطلاح بومی‌سازی تلفن همراه به موقعیتی اشاره دارد که زوجین (هر دو یا یک نفر) احساس می‌کنند تلفن همراه در روند زندگی مشترک آنها نقش مداخله‌گر و مزاحم ایفا کرده است. در همین راستا ایشان با بکارگیری استراتژی‌هایی این مزاحم و تداخل را به حداقل می‌رسانند یا حذف می‌کنند. در واقع طی این فرایند، افراد تلاش می‌کنند آنچه در حریم روابطشان در زندگی مشترک و زندگی زناشویی در اثر تلفن همراه از بین رفته یا دستکاری شده است را به حالت قبل بازگردانند و هم‌زمان بدون اقدام به حذف کامل تلفن همراه از زندگیشان، آن را به سوی ارزش‌های زندگی مشترک خود هدایت کنند.

استراتژی‌های بومی‌سازی تلفن همراه در چهار مقوله استراتژی‌های پیشگیری از چالش، مدیریت احساس نبود اطمینان، الگوهای نوظهور کنترل و نجات اتاق خواب گنجانده شدند که شرایط زمینه‌ای مانند منش مذهبی زوجین، ساختار خانواده، زمینه‌های پیش / پس از ازدواج، سرمایه اطلاعاتی و جنسیت بر به‌کارگیری این سازوکارها تأثیر می‌گذارد. درنهایت آنچه از این فرایند استخراج شد، تلفن همراه را در نقش‌های متعددی مجسم می‌کند که عبارتند از: تلفن همراه به‌مثابه ابزاری شخصی برای گسترش شناخت بین فردی، تلفن همراه به‌مثابه ابزار اثبات وفاداری و مسئولیت‌پذیری در زندگی مشترک، تلفن همراه به‌مثابه ابزار تعقیب و گریز، نفوذ تلفن همراه به قلمرو حقوق و وظایف زندگی مشترک، تولید و بازتولید کلیشه‌های جنسیتی در قالب تلفن همراه، شکل‌گیری خرده فرهنگ زنان خانه‌دار و تلفن همراه.

¹ Ulrich Beck & Elizabeth Beck-Gernsheim

زن با تلفن همراه از جمله شایع‌ترین مصادیق بازتولید سلطهٔ مردانه محسوب می‌شوند. تلفن همراه این امکان را برای افراد ایجاد می‌کند که علایق فردی خود را بیش از تعهداتی پیگیری کنند که نسبت به خانواده دارند و همچنین، الگوی فراغت و کار را در هم می‌آمیزد. همان‌طور که برخی از خانم‌های نمونهٔ پژوهش اذعان داشتند همسرانشان با گفتن اینکه تلفن همراه به بهبود شغلشان کمک می‌کند در خانه وقت بیشتری را با آن سرگرم می‌شوند؛ درحالی‌که خانم‌ها انتظار دارند این وقت با آنها یا فرزندانشان در خانه سپری شود. در برخی موارد زنان در این امر پیش‌دستی می‌کنند و حق را به مردان می‌دهند تا در مقابل تلفن همراه و آسیب‌های ناشی از آن، زن را کنترل و خانواده را محافظت کنند. چیزی که در اصطلاح بوردیو^۳، خشونت یا سلطهٔ نمادین نامیده می‌شود. سلطه‌ای که قربانی با همدستی سلطه‌گر، آن را ممکن می‌کند.

با وجود این، ادعا می‌شود تلفن همراه در برخی موارد به افزایش حقوق زنان و دست‌کم افزایش آگاهی آنها از حقوق خود و برابری جنسیتی دربارهٔ تعاملات منوط به تلفن همراه منجر می‌شود؛ بنابراین، تا حدودی می‌توان به نگاه خوش‌بینانهٔ نظریه‌پردازانی مانند گسر (2004) دربارهٔ تأثیر تلفن همراه بر برابری جنسیتی به‌ویژه در خانواده‌هایی امیدوار شد که زن خانه، خانه‌دار است.

فرایند بومی‌سازی تلفن همراه نشان می‌دهد تلفن همراه مانند یک ابزار نمادین ایفای نقش می‌کند؛ به‌طوری‌که نوع و میزان مصرف فرد به شکل‌گیری نوعی تفسیر و قضاوت دربارهٔ آن فرد منجر می‌شود و در ادامه، واکنش به مصرف تلفن همراه را به همراه خواهد داشت. در این فرایند، همسران در مقابل برخی امکانات تلفن همراه، مقاومت و با برخی دیگر انطباق پیدا می‌کنند. برای مثال پیشگیری از تبدیل شدن تلفن همراه به یک ابزار مداخله‌گر و حواس‌پرت‌کننده در گفتگوها و رابطهٔ زناشویی زوجین، یکی از ابعاد مقاومت در برابر این تکنولوژی است. فرایند بومی‌سازی تلفن همراه در میان همسران با فراز و فرودهایی نظیر مصرف چالش‌برانگیز،

نفوذ تلفن همراه در خانواده‌ها بخش بااهمیت از فرایندی است که به گمان نظریه‌پردازان به شکل‌گیری خانوادهٔ پست‌مدرن^۱ و در تعبیر بک، خانوادهٔ جهانی^۲ منجر می‌شود. تلفن همراه و تسهیلات متعدد و رو به گسترش ارتباطی که فراهم می‌کند، پایه‌های شکل‌گیری نظم جدیدی از عشق، شیوه‌های ابراز علاقه، تعابیر جدیدی از سکزوالیته، مسئولیت‌های خانگی و ایفای نقش‌های خانگی (چه زمانی که زوجین کنار یکدیگر زندگی یا به دلیل مهاجرت یا مسافرت از یکدیگر دور هستند) را مهیا می‌کند. شکل‌گیری اشکال جدید خانواده و الگوهای جدید روابط خانوادگی نتیجهٔ تأثیر جهانی شدن بر خانواده است که بخشی از آن در نتیجهٔ رشد و پیشرفت تکنولوژی‌های مدرن نظیر تلفن همراه شکل می‌گیرد. امروزه تلفن همراه به سبب ویژگی‌هایی مانند سهولت جابجایی و استفاده، اتصال به فضای مجازی و جذابیت‌های رسانه‌ای و ارتباطی رو به رشدش به راحتی مرزهای اتاق خواب زوج‌ها را درنوردیده است؛ به‌طوری‌که تعداد چشمگیری از مشارکت‌کنندگان در این پژوهش اعتراف کرده‌اند حضورشان به همراه همسر در اتاق خواب که پیش از این مکانی برای باهم‌بودن، توجه و تمرکز بر عواطف و نیازهای یکدیگر بوده است به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم از تلفن همراه تأثیر گرفته است. آنها مدعی شدند پیش از خواب، شبکه‌های اجتماعی مختلف را بررسی می‌کنند و سپس تلفن همراه با آنها روی تخت دراز می‌کشد و پس از بیدار شدن نیز نخستین کاری که انجام می‌دهند بازکردن قفل تلفن همراه است.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند فراتر از همهٔ تغییرات و تعدیلاتی که تلفن همراه در رابطهٔ بین همسران ایجاد می‌کند، بحث قدرت، سلطه و تلفن همراه قرار می‌گیرد. تلفن همراه ممکن است ابزاری در خدمت سلطهٔ مردانه قرار گیرد. انتظار شوهر از زن برای همیشه در دسترس بودن، کمتر استفاده کردن از تلفن همراه و در مقابل اختصاص دادن وقت بیشتر به امور خانه و فرزند، کنترل کردن روابط و تماس‌های

¹ Post Modern Family

² World Family

³ Pierre Bourdieu

مقاومت، انتقاد، اصلاح و در پایان مناسب‌سازی همراه است. در پایان پیشنهاد می‌شود در راستای گسترش شناخت در حوزه تعاملات بین همسران و تلفن همراه، پژوهشگران به سه موضوع توجه کنند: انجام مطالعه‌ای با موضوعی شبیه به پژوهش فعلی با این تفاوت که زنان شاغل (خانه‌دار نباشند) در نمونه مطالعه شده قرار بگیرند؛ دوم، دیدگاه افرادی که از همسرشان جدا شده‌اند را درباره وجود داشتن یا نداشتن نقش تلفن همراه در دامن زدن به اختلافات و جدایی بررسی کنند و سوم، جداگانه و عمیق، نقش تلفن همراه در شکل دهی یا تغییر الگوهای تعاملات جنسی بین همسران را بررسی کنند.

منابع

ابوالقاسمی، م.؛ نوروزی، ع.ع. و طالب‌زاده نوبریان، م. (۱۳۹۲). «تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده از منظر هویت دینی و ملی»، *فصلنامه مطالعات ملی*، سال ۱۴، ش ۳ (۵۵)، ص ۲۴-۳.

استراوس، ا. (۱۳۸۵). *اصول روش کیفی: نظریه‌مبنایی رویه‌ها و روش‌ها*، ترجمه: محمدی، ب.، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

افشاری، م.؛ میرزایی، م.؛ کنگاوری، م. و افشاری، م. (۱۳۹۴). «تجربیات دانش‌آموزان از پیامدهای شبکه‌های اجتماعی: مطالعه کیفی»، *مجله تحقیقات کیفی در علوم سلامت*، جلد ۳، سال ۴، ش ۳، ص ۲۶۵-۲۵۶.

ایمانی، م. و شیرالی‌نیا، خ. (۱۳۹۴). «نقش کارکرد و فرایند خانواده در اعتیاد به اینترنت نوجوانان»، *فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، ش ۱۷، ص ۱۶۴-۱۴۳.

بی‌نام. (۱۳۸۸/۱۰/۳۰). اصفهان رتبه اول در شاخص ضریب نفوذ تلفن همراه، www.donya-e-egtesad.com (بارگیری شده در تاریخ ۱۳۹۴/۲/۲۸).

خسروی، ز. و علیزاده صحرائی، ا.ه. (۱۳۹۰). «رابطه اعتیاد به اینترنت با عملکرد خانواده و سلامت روان در

دانش‌آموزان»، *مطالعات روان‌شناسی تربیتی*، دوره ۸، ش ۹۱۴، ص ۸۰-۵۹.

ذکایی، م.س. و ولی‌زاده، و. (۱۳۸۸). «فرهنگ جوانان و تلفن همراه»، *فصلنامه تحقیقات فرهنگی*، دوره ۲، ش ۷، ص ۱۵۲-۱۱۹.

سواری، ک. (۱۳۹۲). «بررسی رابطه سلامت روانی و روابط خانوادگی با اعتیاد به تلفن همراه»، *پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*، دوره ۳، ش ۱۰، ص ۱-۱۴.

عبدی، م.ر.؛ خوش‌کنش، ا. و تقی‌پور، ا. (۱۳۹۱). «بررسی سبک دلبستگی و رضایت زناشویی افراد متأهل درگیر خیانت اینترنتی»، *مطالعات روان‌شناختی*، دوره ۸، ش ۳، ص ۱۳۵-۵۸.

فتیحی، م.؛ فکرآزاد، ح.؛ غفاری، غ.ر. و بوالهروی، ج. (۱۳۹۲). «عوامل زمینه‌ساز بی‌وفایی زناشویی مردان»، *فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی*، سال ۱۳، ش ۵۱، ص ۱۳۷-۱۰۹.

فرانسیس، آ.ک. (۱۳۸۹). *چند رسانه‌ای‌ها*، ترجمه: کیا، ع.ا.، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

کوثری، م.؛ جوادی‌یگانه، م.ر. و خیرخواه، ط. (۱۳۸۵). «کاربرد تلفن همراه برای کاربران ایرانی باتأکید بر نظریه استفاده و خوشنودی»، *مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، سال ۲، ش ۷، ص ۲۲۶-۲۰۵.

لبیبی، م.م. (۱۳۹۳). *خانواده در قرن بیست و یکم: از نگاه جامعه‌شناسان ایرانی و غربی*، تهران: نشر علم.

محمدپور، ا. (۱۳۸۹). *ضد روش، منطق و طرح در روش‌شناسی کیفی*، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

معمار، ث. و قربانی، ف. (۱۳۹۲). «تجربه زیسته والدین دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه در خصوص آسیب‌های فرهنگی اینترنت (مورد مطالعه: شهر سمیرم)»، *فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی*، سال بیستم، ش ۳، ص ۱۵۳-۱۲۹.

معیدفر، س. و گنجی، ا. (۱۳۸۷). «طرح پژوهشی کاربرد تکنولوژی‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی در بین

مقاومت، انتقاد، اصلاح و در پایان مناسب‌سازی همراه است. در پایان پیشنهاد می‌شود در راستای گسترش شناخت در حوزه تعاملات بین همسران و تلفن همراه، پژوهشگران به سه موضوع توجه کنند: انجام مطالعه‌ای با موضوعی شبیه به پژوهش فعلی با این تفاوت که زنان شاغل (خانه‌دار نباشند) در نمونه مطالعه شده قرار بگیرند؛ دوم، دیدگاه افرادی که از همسرشان جدا شده‌اند را درباره وجود داشتن یا نداشتن نقش تلفن همراه در دامن زدن به اختلافات و جدایی بررسی کنند و سوم، جداگانه و عمیق، نقش تلفن همراه در شکل دهی یا تغییر الگوهای تعاملات جنسی بین همسران را بررسی کنند.

- Devitt, K. & Roker, D. (2009) "The Role of Mobile Phones in Family Communication", *Childhood & Society*, 23(3): 189-202.
- Eckert, Eric M. (2015) *Baylor Study: Cellphones Can Damage Romantic Relationships, Lead to Depression*, www.baylor.edu, loaded at (2017/01/11).
- Elmore, T. (2014) *Nomophobia: A Rising Trend in Students*, www.psychologytoday.com, loaded at (2017/01/11).
- Flick, U. (2004) *A Companion of Qualitative Research*, London: Sage Publication.
- Fortunati, L. (2000) *The Mobile Phone: New Social Categories and Relationships*. Paper presented at the seminar, Sosiale Konsekvenser av Mobiltelefoni. Organized by Telenor. Oslo, Norway.
- Geser, H. (2004) "Towards a Sociological Theory of The Mobile Phone", *Sociology in Switzerland: Sociology of the Mobile Phone*, 1-47.
- Horst, Heather A. & Miller, D. (2006) *The cell phone: an anthropology of communication*, Oxford: Berg.
- Jorth, Larissa. H. (2008) *Mobile Phone Culture in the Asia Pacific: The Art of Being Mobile*, New York: Routledge.
- Katz, James. E. (2010) "Mobility and Emotional Harmonization in Families", *Proscenia Social and Behavioral Sciences*, 2(5):6937-6940.
- Ling, R. (2004) *The Mobile Connection: The Cell Phone's Impact on Society*, Oxford: Morgan Kaufman Publishers.
- Ljunge, M. (2015) "Social Capital and the Family: Evidence That Strong Family Ties Cultivate Civic Virtues", *Economica*, 82: 103-136.
- May, H. & Hearn, G. (2005) "The Mobile Phone as Media", *International Journal of Cultural Studies*, 8(2): 195-211.
- McDaniel, Brandon T. Coyne, Sarah M. (2016) "Technofence": The Interference of Technology in Couple Relationships and Implications for Women's Personal and Relational Well-Being, *Psychology of Popular Media Culture*, 5 (1): 85-98.
- Taylor, A. and Harper, R. (2001) "The Gift of the Gab? A Design Oriented Sociology of Young People's use of 'MobilZe!', *Digital World Research Centre*, University of Surrey, UK.
- Urry, J. (2000) *Sociology Beyond Societies*, London, Routledge.
- Wrenn, E. (2012) The Biggest Phobia in the World? "Nomophobia" The Fear of Being without Your Mobile Phone Affects 66 Percent of Us. www.dailymail.co.uk. loaded at (2017/01/11).
- Yan, Z. (2015) *Encyclopedia of Mobile Phone Behavior*, New York: IGI Global.
- دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه شهر تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ای.
- ملک‌احمدی، ح؛ عدلی‌پور، ص. و پیرنیا، ز. (۱۳۹۳). «آسیب‌شناسی آثار هرزه‌نگاری اینترنتی بر روابط جنسی زوج‌ها»، *فصلنامه رسانه و خانواده*، ش ۱۱، ص ۵۰-۲۹.
- موسوی، ک.ا. (۱۳۸۹). *قدرت اجتماعی موبایل*، تهران: انتشارات بهینه.
- مهدی‌زاده، ش. و خوش‌نام، م. (۱۳۹۳). «تلفن همراه و رفتارهای ارتباطی دانشجویان دانشگاه‌های شهر یزد»، *فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران*، دوره ۷، ش ۳، ص ۱۰۶-۸۳.
- میرسون، ج. (۱۳۹۳). *هایدگر، هابرماس و تلفن همراه*، ترجمه: مقدس، م.، تهران: نشر افسون خیال.
- نازک‌تبار، ح. و ویسی، ر. (۱۳۸۷). «واکاوی رابطه سرمایه اجتماعی خانواده با تحصیل فرزندان»، *فرایند مدیریت و توسعه*، ش ۶۹-۶۸، ص ۱۴۹-۱۲۳.
- نصیری، ب. و بختیاری، آ. (۱۳۹۴). «آسیب‌شناسی تلفن همراه در خانواده»، *رسانه و فرهنگ پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، سال ۵، ش ۲، ص ۸۵-۱۱۱.
- Bech, U. & Beck, G. E. (2014) *Distant Love*, Cambridge: Polity.
- Campbell, Scott W. & Park, Young J. (2008) "Social Implications of Mobile Telephony: The Rise of Personal Communication Society", *Sociology Compass*, 2(2): 371-387.
- Castells, M. (1998) *End of Millennium: The Information Age: Economy, Society, and Culture*, Wiley-Blackwell.
- Castells, M. (2007) *Mobile Communication and Society: A Global Perspective*, Cambridge: The MIT Press.
- Castells, M. Fernandez-Ardevol, M. Linchuan Qiu, J. & Sey Araba. (2004) "The Mobile Communication: Across-Cultural Analysis of Available Evidence on the Social Use of Wireless Communication Technology", *International Workshop on Wireless Communication Policies and Prospects: A Global Perspective*, held at the Annenberg School for Communication, University of Southern California, Los Angeles.